ŠTVRŤROČNÍK · PRE · SLOVENSKÚ · KULTÚRU

QUARTERLY · FOR · SLOVAK · CULTURE

MOST

AP58
.S53 M9
v. 2

CANTICUM · NOVUM

1955

ROČNÍK II

1

SK
Rs

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

ROČNÍK VOLUME II

MOST

ČÍSLO NUMBER 1

List redaktorovi

Pán redaktor,

priznávam sa, občas som si robil výčitky, že som Vám nenapísal, ale dnes to neľutujem. Ktoho vie, čo by som bol popísal hoci aj zo závisti celkom obyčajnej. Nebol by som Vám závidel ani Cleveland, ani Floridu, ale veľmi blízko som bol závidieť i Vám — robotu. Ak by som sa bol do toho naozaj dostal, azda by ste mi boli aj odpustili, trochu pospomínali, že som kedysi aj písal, — možno aj dosť popri inej robote —, a teraz na to možnosti nemám. Azda. Ale najlepšie je nezhrešiť ako rozhrešenie dostávať, tak som celkom rád, že som čušal.

Keď som okľukou dostal Most, začal som uvažovať, že tu ide do tuhého. Tu sa ide vážne robiť, tak komu česť, tomu česť. Nevidel som ešte posledné císla, ale ak budete pokračovať tak, ako ste začali, vzdám sa tej závisti, ak by ešte kedy pokúšala. Ak nebudem môcť ničím pomáhať, budem sa aspoň tešiť, že niekde načisto vystanú vedľajšie pohnútky, kamarátske záväzky, priateľské služby, že niekde ide sa hovoriť zreteľne: toto hej, toto nie! Celkom iste sa nemýlim, keď si domýšľam, dobre ste si uvedomili, že za Most nenesú zodpovednosť tí, čo Vám príspevky naposielajú, ale Vy, čo ich uverejňujete.

Nateraz iba toľko.

Nie mi je ľahko písať, ale jednak len cítim povinnosť pozdraviť i ďalší krok: myšlienku Spolku slovenských spisovateľov a umelcov.

Vari v prvých časoch v Ríme to bolo, keď sme tak príliš cítili zviazané ruky, bol som nadhodil, že ak inak nemožno sa hýbať, bolo by nájsť formu na združenie spisovateľov a s týmto titulom približovať sa k osobnostiam, k časopisom, k verejnosti. Ale myšlienka vyslovená v úzkom kruhu, iste veľmi predčasne, nemohla čakať ozveny, i mysle boli ináč zaujaté. Neviem prečo, príliš sa súrili formácie politické, občas prekvapený som hľadel na ľudí veru vážnych, ako sa chceli náhliť, merajúc budúce udalosti kalendárom veľmi krátkym. Vari som si aj znepriatelil niektoré osoby na chvíľu, ktoré si i dnes ctím, keď som sa pousmial netrpezlivosti i nádejám tak nakrátko dimenzovaným. Ale — už sa mnoho vecí pominulo aj takých, ktoré škoda spomínať.

Tu sme pred novým krokom.

Iste nepripravuje sa nahodile. Vo Vašej výzve nedalo sa povedať všetko, ani presne nie, ani to nikto nemôže očakávať. Spisovatelia musia tomu porozumieť, i keby sa bola povedala iba polovica. Veľmi dobre vieme, čo znamená slovo nepolitický, nepolitická. Že je to vyslovené v zmysle iba veľmi úzkom, rozumieme všetci. Ono všetci vieme aj to, že kto napíše slovenské slovo, dáva výraz najvyšší osobnosti národa, lebo slovo je najvyšším znakom osobitnosti. Teda my nepolitici ideme robiť najčistejšiu politiku a to je našou povinnosťou. Aj keby neboli okolnosti také, aké sú. A my máme ešte i záväzky oproti minulosti slovenského a umeleckého života, i k tým, ktorí musia dnes mlčať. Musí prísť niekto povolanejší, kto to vyzdvihne, ja iba pripomínam stav, že slovenskí spisovatelia posledného obdobia, obdobia mimoriadne zvýšeného politického varu, naprosto boli jednotní v otázke osobitnosti slovenského národa a jeho poslania v rade ostatných národov. Ani jeden nikdy neodbočil. Pripomínať známy dvanásty máj v Matici slovenskej, keď išlo nadovšetko o obranu čistoty jazyka slovenského, pripomínať a zabudnúť na viac ako stodvadsať podpisov slovenských spisovateľov, bola by veľká neúcta, ale ešte väčšia nedbanlivosť, zabudnúť na tento zjav najmä tomu, kto je povolaný prízvukovať vôľu národa osobitne žiť. Ľudia vážneho pera boli tam všetci a nikto z nich nič neodvolal, ani tí nie, na ktorých sa mohol robiť tlak a — pravda — sa aj robil.

O tých, čo teraz musia mlčať, aj my musíme mlčať. Aby sme ich nepomáhali zabíjať. Ale o to menej zabúdať. Trpezlive čakať a vo vhodnom čase naplno o každom povedať slovo. Len často si pripomínať ono martýrium týchto odsúdencov, čo sú živí, ale musia byť mŕtvi.

Pán redaktor, tvorcovia, ktorých mienite zvať do novej jednotky kultúrnej, všetci sú jednotní. Ani nebolo treba hovoriť o "nadskupinovosti", ba, viem, ani ste to nepovedali kvôli spisovateľom. Tu niet skupín. Tí, čo spolupatria, iba sa zasa stretnú ako sa stretávali. Ak bolo kdesi škriepok, tie nepatria sem. To sú hádky z inej role.

V tomto zmysle sa hlásim do radu.

Ani ja nečakám zázraky, ani nikto. Kto bude zvažovať raz veci, nebude merať metrom, ale časom a podmienkami, a ustáli, že dal sa zreteľný výraz i na literárnom a umeleckom poli, že chceme vykonať svoju najvyššiu povinnosť v borbe o najvyšší úspech národa svojho, v borbe o najplnšiu jeho slobodu.

Prikázali ste o čomsi hlasovať, nuž ja sa toho vzdávam. Roztratení sme na ploche veľmi širokej, darmo by sme napisovali mená a darmo by niekto ďaleký mal i ten najlepší úmysel vykonávať svoje povinnosti, všetku vnútornú prácu musia vykonať tí, čo majú možnosť ju vykonávať, majú možnosť sa stretnúť, vymeniť si náhľady bezprostredne a ich výsledky uplatňovať. Netreba komplikovať vec. Keď my, čo sa hlásime, máme plnú dôveru v tom, k čomu sa hlásime a k čomu nás zvete, ako by sme nemali vo Vás, čo ste sa na vyzvanie podpísali. Veľmi sympaticky vyznieva, že na túto vec

nekladiete zvláštnu váhu, čo si tak vysvetľujem: nemienite preorganizovať novú jednotku kultúrnu, ale držať ju živú.

To je správne.

Nedávno mi niekto povedal, že som optimistom. A prečo by som nebol? Nikdy som nečakal vážne veci z večera do rána. Každá vážna vec musí zrieť i dozrieť. Prečo by som optimistom nebol, keď vidím v tom našom terajšom tichu nie únavu, ale ako sa veci stavajú na svoje miesta, nastáva usporadúvanie a — verím, až sa zasa viac rozvravíme, budeme pokojnejšie hovoriť, ale s väčšou váhou.

Prečo by som nebol optimistom?

Začali sa tu i tu trúsiť semená nové i zo starých i z nových pier, články, potom brožúry, zborníky, knihy, nedávno vytvoril sa už celý ústav pod rukou vdp. opáta Kojiša a teraz sa rodí spolčenie ľudí vedy, literatúry a umenia.

Rodia sa predpoklady dnes, aby sme zajtra mohli uvažovať o základni ďalšej a ešte širšej.

Nuž, pán redaktor, ja som na krásne slová nikdy nebol, mal som za to i dosť ťažkostí, teraz ešte menej som na to súci, ale verte, aj keď Vám to jednoducho hovorím. sledoval som Vaše počínania, ako mi to dalo. Vari nikomu som o tom nevravel, nepísal, akoby tušil, že raz príde príležitosť poslať Vám osobitný pozdrav, ako ho posielam, ktorý nikto nebude môcť pokladať iba za poklepávanie po pleci

Váš

J. C. Hronský

Vianoce, 1954.

BALADA O ZATVORENOM BÁSNIKOVI

"Zo sveta mnoho nepozná
chlapec, keď dvadsať rokov má."

To napísal a pravdu mal,
žiaľ, básnik, čo svet nepoznal.

No poznal maky na poli,
romboid, nič a symboly.

Svet celý bol mu nedeľou,
lebo mal veľa priateľov.

Mal priateľov — i výborných,
ale ja nie som jeden z nich.

Jedni dokonca sčítali,
koľko má v básnich á a í.

A opäť iní v Pohľadoch
rozplývali sa v ohľadoch.

Lebo ten básnik, zimný kráľ,
aj nad krajinou panoval.

Krv pršala, dni sálali
a do tmy vdovy kráčali,

padali telá do jamy,
no básnik trónil s hordami.

Mal priateľov a písali,
národ i pero zhrýzali,

len písali a písali
a písali a písali,

bo v tom je naša osveta,
že každý básni do sveta.

No potom prišla hodina,
keď porazilo Bárina.

Porazilo ho na sto ráz
a nepomáhal sasafras,

sasafras ani tymián,
porazený bol starý pán.

Tu strana rodná, sladká mať,
verejne šla sa spovedať.

Spovedala sa nastokrát,
na všetko darmo, prišiel kat.

I básnika, čo kráľom bol,
postihol ortieľ Bárinov,

so Bárin z čírej rozkoše
chcel ľudských hláv za tri koše.

Taký to veru Bárin bol,
osloboditeľ národov.

I vzali pevca z postele,
dali mu smrtku na dvere.

I zbili ho a zavreli,
ostali s ním len anjeli.

Zo sveta mnoho nepozná
kráľ, ktorý krátku vládu má.

No počúvajte, poeti,
čo nie ste ešte zavretí,

čujte, čo robí kritika,
keď žalár stihne básnika.

Čo písali a písali
a písali a písali,

tí teraz svorne, veľkí-malí,
básnika v krčme preklínali.

I jeho priateľ bývalý,
čo spočitoval á a í,

objavil ako známu vec,
že í to predsa zločinec.

I prišiel výklad zložitý,
že básnikove pocity
sú úchyľkami zločinnými
a zradne krásne sú aj rýmy,

zradné a teda škaredé.
A chytro bolo po vede.

Vtedy už zúril krásny ľud
a započal sa slávny súd,
aj pevci (ale najmä malí)
Oblaky v gatiach prekladali.

Tak srdce, čo prv vylo psovsky,
začalo ako Majakovský,

tak zahynula logika
a zvíťazila osika.
Tuná už slnko zapadá
a krvou srší balada.

Bol básnik, už je zavretý
jak vrchnák vonnej kazety,

jak keď sa vonku v prírode
zatvorí kolo na vode,
jak keď ti slučku stiahne kat
a opadáva z ruže kvet

a z ruže kvetom posledným
čas zmeravie a stráca rým.

Daj svoju svätú milosť, Pane,
všetkým, čo hynú v hane.
Amen.

Karol Strmeň

POLUDNIE

Vitajte, moje prvé sivé vlasy,
prekvapujúci letný srieň.
Belie sa moja plachta na rovníku
v kryštale perál a pien.

Srdce je prudšie, so živlami splýva
a horúčavou opája ma júl.
Buď, život, piesňou vo vetre a ľahkou
zelenou vôňou levandúľ!
blč, duša moja, ako slepý mak!

Viem, čo som chcel, a stalo sa mi tak.

Karol Strmeň

Železné kruhy slovenskosti

DR. JOZEF A. MIKUŠ

Každý zjav, ktorý možno rozoznať vo svete ako čosi osobitného, má dôvod vlastného jestvovania. Platí to i o hromadnom politickom zjave ako je národ.

Mnoho učených mužov hľadalo dosiaľ všeobecné znaky, ktorým musí *určitá pospolitosť* vyhovovať, aby sa ju dalo pokladať za národ, t. j. za individualitu v rodine národov. Zapodieval sa touto otázkou Talian P. S. Mancini *(Národnosť ako základ medzinárodného práva)*, E. Renan *(Čo je to národ?)* a Georgijec J. Stalin *(Marxizmus a národná a koloniálna otázka)*. Ich objektíne znaky národa sa nekryjú. No všetci uznávajú nacionalitu *za kritérium*, v zmysle *ktorého ľudstvo prejavuje* sa ako pestrofarebná mozaika *rasove, povahove, jazykove, nábožensky rozlične* uspôsobených organizmov. Jej členitosť a bohatosť vyplýva z celkového množstva prvkov a ich vzájomnej odlišnosti a pôsobnosti.

Dá sa však vysvetliť jestvovanie národa len objektívnymi znakmi? Nie! Najhlbšie kritérium národa nie je v sociológii, ale v politickom, t. j. účelovom chápaní jednoty, v onom zvláštnom národnom povedomí, ktoré nakoniec závisí od osobného povedomia každého jednotlivca. Táto skutočnosť pre pojem národa je rozhodujúcej dôležitosti. Zdalo by sa, že národ by bol výraznou politickou jednotkou, keby všetci jeho príslušníci boli rýdze, v svojom druhu prirodzené typy. Či čistou pšeničnou múkou nie je tá, čo vzniká z mletia rýdzich pšeničných zŕn? No vec nie je tak jednoduchá. Toto je statické, mechanické postavenie otázky. Politická jednota národa je však problém dynamický a organický. Je to problém nie "kvality" jednotlivých členov, ale ich živej cieľavedomosti vo vzťahu ku národnej myšlienke. A pretože táto cieľavedomosť je rozličného stupňa u jednotlivcov, je úhrnná intenzita povedomia u toho-ktorého národa relatívnou hodnotou. Ako sociologicko-politický zjav, rozložený na určitom priestore, národ podlieha všeobecným zákonom rozpoloženia sily. Má akési energetické jadro, v ktorom spočíva sám princíp jeho života. Čím ďalej od tohoto jadra, tým jeho sily ubýva, kým úplne nezmizne na stretových čiarach s inými národami. Tento prirodzený biologický zákon je v mnohom smere podobný zákonu magnetického poľa. Magnet je ohniskom sily, ktorú znázorňujú silokrivky. On však pôsobí len v obmedzenom priestore a železné piliny, ktoré ležia ďalej, alebo už v dosahu iného magnetu, vymykajú sa jeho pôsobeniu. Táto pravda by sa dala vyjadriť stručne takto: Čím bližšie k jadru, tým viac disciplíny; čím bližšie k okraju, tým menej povedomia spolupatričnosti.

Toto prirovnanie o symbolickom rozpoložení silokriviek národnej disciplíny možno chápať vo viacnásobnom zmysle: jazykove, zemepisno-etnograficky, duchovne. Z toho vznikajú akoby železné kruhy, vnútri ktorých

jednotlivec spravidla reaguje typicky, t. j. v zhode s celkovým hľadiskom národa.

Tento fyzikálno-politický zákon vysvetľuje správanie sa mnohých Slovákov, keď ide o základné otázky národa. Jazykové, etnografické i duchovné jadro slovenskosti leží v železnom kruhu, do ktorého možno zahrnúť päť tradičných slovenských stolíc: Liptov, Oravu, Turiec, Trenčín, Zvolen. Je to menšia elipsa v tej väčšej, ktorú zemepisne predstavuje celé ostatné Slovensko. To je ono stredné Slovensko, jednotné jazykove, s rovnakou národnou tradíciou a historickým osudom. Tieto stolice sú akoby hradnou baštou slovenskosti.

Z hľadiska jazykového Slovensko má svoj prirodzený stred. Toto si dobre uvedomili viac než pred sto rokmi účastníci prvého zasedania spolku *Tatrína*, jednoty to "milovníkov národa a života slovenského", keď do zápisnice o rokovaniach zo dňa 26., 27. a 28. augusta 1844, ktoré sa konali v Liptovskom Sv. Mikuláši, pojali tento odstavec: "Držala sa na to rada nad pravopisom slovenským. Hlavnô, čo sa z ohľadu tohoto ustanovilo, je slovenčiny ako sa v horných Tatrách, zvlášte ale v Liptove hovorí, i v lexikálnom i gramatikálnom zmyslu sa pridŕžať, lebo je táto gramatikálne za najodchodnejšú, najčistejšú a najrázovitejšú slovenčinu uznaná."[1] Sám Ján Kollár pokladá za "vlastné slovenské nárečie" (na rozdiel od česko-slovenského, poľsko-slovenského, rusínsko-slovenského, atď.) tú slovenčinu, ktorou sa hovorí v Turci, Liptove, Orave, Trenčíne, Nitre a Zvolene.[2] Dnes po náležitom dejinnom odstupe najlepšie vidíme, že Ľ. Štúr presadením strednej slovenčiny za spisovný jazyk Slovákov zachránil národnú jednotu Slovenska. Nebyť tohto významného národno-politického rozhodnutia, Česi by boli pomali jazykove anektovali západné Slovensko, Rusíni východ, Poliaci sever, zakiaľ Maďari by nielen boli oveľa ľahšie pomaďarčili južné Slovensko, ale by neboli váhali nakoniec zdrviť aj železný kruh jazykovej rýdzosti: stredné Slovensko. Štúrovo rozhodnutie nebolo teda *politicum hungaricum* (Milan Hodža), ale vysoký národný čin.

Druhý železný kruh slovenskosti je vo všeobecnej etnografii. Myslíme pritom na vonkajšie aspekty národného života v najširšom zmysle. Slovensko má svoj etnografický stred a svoj okraj. Má to však znamenať, že všetci Slováci, žijúci bližšie ku stredu, podobajú sa jeden druhému ako zrná dobrej pšenice? A naopak, má to znamenať, že Slováci z okrajových stolíc budú v národnom povedomí prejavovať známky určitej odlišnosti a v obraznom porovnaní so zrnami tej stredoslovenskej pšenice budú alebo menšieho kalibru, alebo slabšej vnútornej hodnoty? Zaiste tak odvážne sa to zovšedniť nedá. Záhorie, ktoré nám dalo vari najtvrdších Slovákov, leží na zemepisnom i jazykovom okraji Slovenska. Sú však určité skutočnosti sociologickej povahy, ktoré umožňujú vysvetliť netypickosť v správaní sa jednotlivcov z národného hľadiska. Slováci, bez ohľadu na to, z ktorého kraja Slovenska

1) Daniel Rapant, Tatrín. Turčiansky Sv. Martin: 1950.
2) Viď zborník: Hlasové o potřebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky. Praha: 1846. Str. 102.

pochodia, ak sa vychovali v cudzine alebo doma, ale pod vplyvom inonárodnej ideológie, sa odrodili alebo prejavovali národnú úchylku celý život. To je prípad Ľudovíta Košúta, ktorý skončil v politickom i jazykovom hungarizme, Vavra Šrobára, ktorý celú svoju politickú kariéru založil na práci proti záujmom národa, atď. Obidvaja boli zo stredného Slovenska.

O tom, že na okraji slovenského etnika silokrivky národného povedomia sú často porušené, svedčia prípady ďalších osobností, ktoré ustrnuli v cudzích vodách, alebo sa prihlásili pod cudzie zástavy. Kardinál Černoch bol zo západného Slovenska (Skalica) práve tak, ako Dr. František Jehlička (Kopčany). Zakiaľ prvého univerzalita katolíckej Cirkvi priviedla až na ostrihomský arcibiskupský stolec, v ktorej hodnosti bol aj prímasom Uhorska, zatiaľ druhý natoľko zrástol za svojich štúdií s myšlienkou uhorského štátu, že po prvej svetovej vojne skončil ako pomáhač maďarského revizionizmu, teda z hľadiska slovenského v protislovenskom tábore. Je tak isto známe, že Dr. Ferdinand Machay a František Unger, obaja z Hornej Oravy, skončili ako pomáhači poľskej iredenty v tomto kraji. Východniar Viktor Dvorčák chcel sa vymknúť z dosahu príťažlivosti slovenského jadra, keď roku 1918 si zmyslel vytvoriť z východného Slovenska samostatnú republiku.

Osobitný prípad duchovného vykoľajenia predstavuje T. G. Masaryk. Po otcovi Slovák zo slovensko-moravského pohraničia, Masaryk sa jazykove "počeskoslovenčil". Neskôr ako dospelý muž na tomto svojom osobnom kultúrnom a etnickom skrížení formuloval teóriu jednotného "československého" národa, aby na nej vybudoval centralistické Československo. Táto pragmatická formula mala pred cudzinou vzbudiť zdanie, že Slováci po dlhom národnom blúdení našli svoj pôvodný "československý" kmeň, do ktorého sa štátopoliticky r. 1918 dobrovoľne vštepili. Vzhľadom na stáročný vývin Slovákov ako odlišného národa v slovanskej rodine, nebola táto téza ničím iným, než politickou *captatio benevolentiae.*

Iný druh vykoľajenia vidno u Masaryka v oblasti duchovnej. Masaryk skončil vo vlastnom "prirodzenom humanistickom náboženstve", v partikularistickej tradícii husitstva, v českom duchovnom relativizme. Tým sa úplne odvrátil od slovenskej duchovnosti.

V čom je podstata slovenskej duchovnosti? Stručne by sa to dalo vyjadriť pojmom "katolícky univerzalizmus". Tento výraz mohol by sa pokladať za pleonazmus. No naznačuje nadnárodný, svetový rozmer katolicity. Zakiaľ Česi v určitých obdobiach dejín prepadli náboženskému partikularizmu, zakiaľ Poliaci dali sa unášať mesianistickým vzletom, zakiaľ Maďari pokúšali sa neraz národne prelicitovať náboženstvo, zatiaľ rýdza slovenská duchovnosť, ako existuje od čias sv. Cyrila a Metoda, ani sa nedrobila sektárstvom, ani sa nevypínala šovinizmom. Táto umiernená forma katolíckej duchovnosti stala sa akoby druhou našou podstatou. Na východnom a západnom Slovensku, kde jazyková rýdzosť sa zmenšuje, ona sa stala vyrovnávacím a upevňovacím činiteľom národného povedomia. Po pohanstve našich predkov katolicita predstavuje západnú duchovnú orientáciu na Slo-

vensku. Protestantizmus, naša menšinová forma duchovnosti, je novodobý import z Nemecka, z husitských a pobielohorských Čiech.

Je zaujímavé pripomenúť, čo po príchode Čechov na Slovensko po Bielej Hore napísal Bohuslav Tablic (1769-1832 v článku "O literních svazcích Slowákuw s Čechy a Moravany v nynější i někdejší době").[3]

"Když léta 1620 — píše tam Tablic — po oné osudu plné bitwě na Bílé Hoře weliké vystěhování Čechův za příčinau náboženstwí nastaupilo, přes třidcet tisíc těchto wystěhowalců, Čechů i Morawanů, w Uhřích a Polště utočiště swé hledalo. Tíť mezi Slowáky, zvlášť w Nitranské stolici na kopaninách se usazujíce, aby odtud snadněji i do wlasti swé k opatření swých pozůstalých tam věcí, i pro navštívení přátel za nimi pozůstalých wybiehnauti, aneb kdyby wichřice pronásledowání se byla utíšila, opět se wším nábytkem domů se nawrátiti mohli, tu sobě, když naděje někdejšího do wlasti se nawrácení je sklamala, místo k obydlení, rolí a lauky i jiné grunty zakaupiwše, bezpečnost pod ochranau panstew na Myjavských, Wrboweckých, Lubinských, Staro-Turinských atd. kopanicích i jinde nalezli."

Táto skutočnosť vysvetľuje dramatickú historickú rozpoltenosť slovenského protestantizmu, ktorá sa dlhý čas vyviňuje na dvoch duchovných linajách. Tá národne integrovaná ide od Ľudovíta Štúra cez Štefana Marka Daxnera na Svetozára Hurbana Vajanského, Martina Rázusa a tých, čo Rázusovho programu sa aj teraz v exile pridŕžajú; tá druhá národne neintegrovaná linaj ide zas od Jána Kollára cez "hlasizmus" na Ivana Dérera až po niektorých členov "Rady svobodného Československa". Nikto nemá najmenšej pochybnosti o tom, že evanjelici vytvorili významné hodnoty v slovenskom duchovnom živote v XIX. storočí. Bez nich nevedeli by sme si ucelene predstaviť ani slovenský jazyk, ani slovenskú literatúru. No postoj mnohých z nich v našej politike XX. storočia prezrádza neistotu, nedostatok základných kritérií, neucelenosť pohľadu. Mnohí z nich rozhodli sa pre duchovný i politický relativizmus, ktorému razil cestu Masaryk vo filozofii a E. Beneš v politike. Milan Hodža bol významný slovenský dejateľ. No jeho správanie sa v politike nebolo typicky slovenské. Jeho "československý" agrarizmus bol z národného hľadiska takou chybou, akou bol socialistický internacinalizmus Dérera alebo komunistov Clementisa a Novomeského.

Podľa náhľadov a programu najväčšej strany na Slovensku po prvej svetovej vojne, vydobytie politických práv bolo podmienkou pre kultúrny a sociálny vzostup celého národa. Hodžova politická solidarita s českou agrárnou triedou, ktorá predstavovala významného činiteľa v pražskej vláde a teda prvoradý činiteľ v politickom odstrkovaní a hospodárskom vykorisťovaní Slovenska, bola z národného hľadiska základným omylom. Táto solidarita umožňovala politickú nadvládu Čechov nad Slovenskom, ktorá by nebola nijako mysliteľná, keby slovenskí agrárnici vo forme slovenskej osobitnej strany boli v národných otázkach postupovali vedno s Ľudovou stra-

---

3) Ibidem, str. 18.

nou. Nebolo náhodou, že politický protestantizmus volil si túto ľahšiu cestu, zakiaľ slovenskí katolíci predierali sa tŕnistým chodníkom národného boja. Hodža zviedol na túto pohodlnejšiu, širšiu cestu významnú časť slovenskej inteligencie, agrárnu "zlatú mládež" a časť slovenského roľníctva. "Československá republikánska strana", "Sedliacka jazda", "Sokolská jednota" atď., to boli typicky cudzie duchovné i organizačné formy, v ktorých sa Slováci podpisovali za hmotné osobné výhody pražskému centralizmu a v ktorých museli napokon plniť protinárodnú úlohu.

Toto základné triedenie duchov v slovenskom národnom živote osvetľuje nám udalosti, ktoré viedli k zániku Česko-Slovenskej republiky. Štát, v ktorom český národ a slovenský národ nedržali sa bratsky za ruku, ako to Slováci na začiatku očakávali a Česi predstierali, ale kde Praha snažila sa pridŕžať Slovensko za tenší koniec evanjelickej menšiny, musel sa prv alebo neskôr rozpadnúť. Každá politická únia predpokladá možnosť rozchodu. Len čo Slováci zistili, že boli olúpení o svoju politickú slobodu a nadobudli si silu vymaniť sa z objatia, museli voliť rozchod.

To isté triedenie duchov vysvetľuje nám ďalej dezercie z kývajúcej sa loďky slovenského štátu, ktorú ku koncu druhej svetovej vojny išla pohltiť boľševická zátopa. Je známo, že mnohí slovenskí evanjelici a slovenskí komunisti zjednotili sa *Vianočnou dohodou* r. 1943 na konšpirácii nie proti režimu na Slovensku, ale proti slovenskému štátu. Obe tieto nie práve typicky slovenské ideológie rozhodli sa cieľavedome chytiť za hrivu "apokalyptického koňa z Východu", ako sa o komunizme bol biblicky vyslovil ctihodný senior Šenšel. To znamenalo vzdať sa slovenskej národnej a politickej nezávislosti. Je zaujímavé, ako tieto dve menšinové tendencie, z ktorých komunisti predstavovali pred 1938 len 10% voličstva a evanjelici "československého" razenia vari len polovicu všetkých evanjelikov, ktorých je 14%, dômyselnou politikou opierania sa o cudzích okupantov vnútili sa nakoniec ako vedúce sily celému národu. Najlepšie vari túto skutočnosť vidno na zložení "Slovenskej národnej rady", ktorá sa bola ustanovila za "povstania" v Banskej Bystrici. Základná duchovná sila na Slovensku, katolicizmus, tam prakticky zastúpený nebol. A tak to muselo byť. Národ nemohol zradiť sám seba, svoju tradičnú duchovnosť, svoju západoeurópsku orientáciu

Je len zvýšenou národnou tragédiou, že práve spomínané menšinové sily, keď na základe dohody, uzavretej s Benešom v Moskve, boli v obnovenej Česko-Slovenskej republike vylúčili katolicizmus zo slovenského politického života, aby ho mohli zoslabiť sériou monstreprocesov, boli postupne samy vytisnuté z politiky. Fakt je, že slovenskí evanjelici a komunisti, ktorí v záchvate dejinného sebazveličenia a precenenia sťa Atlas r. 1945 chlapili sa vziať slovenský národný problém na svoje plecia, boli jeho ťarchou zdrvení. Zakiaľ prví v dôsledku zdareného česko-komunistického puču, prevedeného v novembri 1947 na Slovensku, rozpŕchli sa po februári 1948 do cudziny, zatiaľ druhí octli sa jeden za druhým v celách, do ktorých predtým boli uvrhli elitu slovenských katolíkov. A i keď títo ostatní budú raz

veľkodušní voči tým rodákom, ktorí v najťažších dejinných chvíľach s národným osudom hazardovali, slovenský národ zaiste viac nedovolí, aby samozvaní politici dražili jeho hodnoty a záujmy na pražskej alebo inej politickej burze.

Z toho, čo sme práve uviedli, vidno, že železné kruhy slovenského národného povedomia utriedili slovenskú emigráciu. Katolícke *gros* je takmer bezvýhradne za samostatné Slovensko vo federovanej Európe. Za cudziu vládu nad Slovenskom sú len Slováci alebo z etnickej periférie, ktorí stratili národné presvedčenie dlhým pobytom v cudzine (Dr. Felix Mikula), alebo predstavitelia menšinových tendencií: "československého" agrarizmu, internacionálneho socializmu, alebo konečne politického protestantizmu, z ktorých tento ostatný smer vidí dosiaľ v Kralickej biblii základ nevydarenej koncepcie "československého" štátu.

Čo zostáva najvážnejším problémom slovenského národa pre budúcnosť? Je to nepochybne výchova všetkých Slovákov ku skalopevnej národnej jednote. Železné kruhy slovenskosti musia obopnúť v budúcnosti aj to, čo dosiaľ ležalo len v predpolí národných hradieb. City Slovákov bude musieť národná výchova usmerňovať nie ku čechofóbstvu ani germanofilstvu, nie ku maďarónstvu ani polonofilstvu, ale ku čírému, európsky rozhľadenému národnému sebavedomiu, ktoré nerojčivým postojom k iným národom vynúti si konečne úctu všetkých.

KATAKOMBY

Ešte tu dýšu
deti i matky,
pre Božiu ríšu
sadené hriadky.

Ešte ich čujem
starcov i devy
a s nimi snujem
martýrov spevy.

Spod tiaže zeme
sálajú hlásky,
nik nezadrieme
pri ohni lásky.

Zdvíhajú ruky,
modlia sa v kútoch
kresťanstva puky,
výhonky prútov.

Sťa kvet na stonku
sú v pŕške rosy,
zatiaľ čo vonku
víchrica kosí.

V splne sú nádeje,
je siatby práca,
Peter sa chveje,
hlas sa mu stráca.

Vzrastni už, semä,
hodina, odbi,
svetlo spod zeme,
výjď z tmavej chodby!

A svetlo vyšlo,
do vekov svieti,
storočí číslo
po rokoch letí.

Nádejou horí
a opäť mizne,
vstal ponad hory
deň svätej trýzne.

Srhne olív konár,
palma zem zdobí
a zvoní zvonár
a rastú hroby.

Svetielko hodín
zas sa tu schová,
dnes tade chodím,
vidím ho znova.

Mať naša svätá
je umlčaná,
z diaľneho sveta
idú sem rána.

Domova vône,
obete čisté,
tu, v svojom lone
zhrej ich, o Kriste.

Nech sladko s bratmi
v ohnivom koči
pred raja vrátmi
otvoria oči.

Ešte tu sídlia,
je čas dôb krušných,
šelestia krídla
holubíc vzdušných.

A kosti biele
kto bozkať môže,
nech prosí vrele:
buď s nami, Bože!

Rudolf Dilong

SONET

Zdvíha sa vlna za vlnou a padá,
belasé výšky, prepadliská zeme,
krvavý veniec čas mi v hlavu spriada
a tak ho znova všetci ponesieme.

Lebo tak je to napísané v hviezdach
studenou rukou mŕtvych miliónov:
sup bude trhať v rodných hniezdach,
reč naša bude ozvenami stonov.

V nej bude plakať pokolenie celé,
kým sa tá bolesť slzou neprepáli,
kým hviezda lásky nezjaví sa v čele

a nová zora nezajatrí v diali
tak, ako vtedy, keď sme život vrele
horúcim srdcom v krase milovali.

Ľudo Bešeňovský

Papiniho diabológia

PROF. DR. ŠTEFAN POLAKOVIČ

Najnovšia Papiniho kniha[1] vyvolala vo svete teologickej vedy značnú pozornosť, a to pre mnohé príčiny. Autor je známy ako katolícky spisovateľ, ktorého vplyv medzi veriacou i neveriacou inteligenciou prevyšuje bežné meradlá. A tento autor zapodieva sa tématikou, ktorá nie je všedného rázu a kde formuluje mnoho nových téz, z ktorých niektoré sú v zrejmom súhlase s obecným učením Cirkvi, iné sú spoločné s učením niektorých teológov, iné zase sa pohybujú na periférii bezpečnej pôdy teologickej istoty. A tak sa zdá, že týchto je väčšina.

Papini sa už dotkol tejto témy vo svojej knihe *Il libro nero* (1951), kde naznačoval možnosť návratu diabla do neba po ukončení viditeľného sveta. A sám vyznáva, že sa od roku 1905 zapodieva otázkou vzťahov medzi Bohom a diablom.[2]

Touto štúdiou chceme v skrátenej forme rozobrať pre čitateľov rozličné vzhľady tejto problematiky.

1. Celkový ráz Papiniho diabológie

Už z rázu spisovateľa možno usúdiť, že nejde o teologický traktát s presne vyhranenými tézami, sprevádzanými dôkazovým aparátom a tiež nejde o teologickú štúdiu, ktorá by rozoberala problematiku a stanovovala, ako uzávery, niektoré poučky a triedila ich podľa charakteru istoty alebo pravdepodobnosti.

Papini je esejista a aj jeho diabológia je esejom a nechce byť ničím iným. Ale jeho eseje majú ráz učenia a si praje, aby táto kniha bola pokladaná za "prvý náčrt nevyhnutne neúplný a nedokonalý" budúcej diabológie.

A vskutku celá stavba knihy nesie znaky logickej štruktúry, zameranej ku doplneniu a zdokonaleniu, tak asi ako sa nám predstavuje želozo-betonová štruktúra v pomere ku dokončenej stavbe len s tým rozdielom, že v tomto prípade ide len o logické rozdelenie predmetu.

Po rozobraní dôvodov o potrebe poznať diabla Papini skúma svojím spôsobom pôvod a povahu diabla, povahu jeho vzbury proti Bohu, pomer medzi Bohom a diablom, medzi Kristom a diablom, medzi človekom a diablom, vzhľad a spôsoby diabla, jeho užitočnosť (?) a koniec diabla, teda všetko medzi sebou súvisiace otázky v logickom poradí. Do tejto problematiky vsunuje aj problémy, ktoré do rámca teologického by nepatrili, ale ktoré

---

1) Giovanni Papini, Il Diavolo, 1953.

2) R. 1906 v Il Tragico Quotidiano, Firenze: 1906 uverejnil dve fantázie Il Demonio mi disse a Il Demonio Tentato. A r. 1950 napísal krátku drámu Il Diavolo Tentato, ktorú prvý raz uverejňuje na konci svojej poslednej knihy a ktorá v umeleckej forme obsahuje všetky jeho tézy o diabológii.

môžu byť predmetom esejov ako "Priatelia diabla" (čarodejníci, bosorky, atď.), "Diabol a literatúra", diabol v predstavách egyptských, perzských, indických, gréckych a mohamedánskych.

Ako to už v esejoch býva, pre Papiniho okrem sv. Písma, cirkevných otcov a teológov, dôležitým prameňom poznania tejto problematiky sú básnici a spisovatelia. V kapitole VI., § 36 ("Judášov bozk") hovorí, že taliansky básnik F. Tirinnanzi pokúsil sa rozriešiť tajomstvo Judášovho bozku: "Povedia, že ide o fantáziu básnika; ači básnici nevedeli preniknúť božské tajomstvá často omnoho hlbšie, než učení scribovia?" A toto svoje presvedčenie o gnozeologickom poslaní básnikov opakuje viac ráz a preto cituje diela Danteho, Goetheho, Leopardiho, Valéryho a iných ako doklady ku objasneniu rozličných detailných otázok.

Vyplýva tiež z povahy esejistov, že pripúšťajú voľnosť fantázie pri dedukciách omnoho viac, než vedecké štúdie. Preto stretáme sa v Papiniho diabológii s mnohými rozbormi a odvodzovaniami, ktoré sú krásne ako výtvor fantázie, ale ako nástroj logického rozvodu alebo ako poučky nejakého učenia ťažko obstoja, prípadne nie sú prípustné alebo sú celkom bezvýznamné. Tak napríklad je teologicky bezhodnotné, či básnik Paul Valéry dáva od úst diabla presvedčenie, že je veľmi ťažko zviesť hlupáka. Podobne je bez teologickej hodnoty okolnosť, že Luter hodil po diablovi kalamár. To je iba zaujímavá epizóda z jeho života a nič viac. Zdá sa nám, že sú pritiahnuté za vlasy aj Papiniho úvahy o pomere diabla k muzike, kde autor sa usiluje vložiť do mnohých foriem muziky priamy zásah diabla. A mnoho iných prípadov by sa mohlo uviesť.[3]

Je vysvetliteľné len na základe povahy týchto esejov, ak Papini v odseku (kap. XII, § 71) o škaredosti diabla po niekoľkých slovách zistenia jeho ohavnosti *väčšinu* odseku venuje "inému tvoru, ktorý sa mu podobá v škaredosti", a to *vir dolorum* u Izaiáša (53, 2; 52, 14). K tejto otázke sa nižšie vrátime. Tu chceme len podtrhnúť spôsob rozumovania, vlastný tvorbe básnickej fantázie, kde je dovolený prechod od jedného obrazu k druhému, i keď niet medzi nimi logického súvisu. Nie tak ale v teologickej štúdii.

Podobne rozličné antropomorfické hypotézy, medzi nimi napr. hypotéza o schopnosti diabla odpustiť (§ 79), sú výplodom ľudskej šľachetnej duše, no nemožno ich brať ako základ ku vedeckému rozboru. Hovorí Papini: "Opilosť z víťazstva privádza, obyčajne, ku zľutovaniu... Mohlo by sa predpokladať, že sa diabol tak správa nie z milosrdenstva, ale z jednoduchej svojvôle..." Kritický postoj ku celému svetu duchov žiada od nás útek od antropomorfizmu. Inak sa nám môže stať, že naháňame vietor po

3) Tak G. Marino, taliansky básnik, spieval vraj ako prvý o smútku diabla a tejto básnickej figure venuje Papini jeden paragraf (78). Zdá sa nám to tiež teologicky bezhodnotné. Je však zaujímavé, akoby Papini nepoznal učenie majstrov duchovného života, ktorí vospolne hlásajú, že duch smútku je duchom Diabla a duch radosti duchom Pána. Tak nie básnik Marino bol prvý, čo písal o smútku diabla.

rovine. A Papiniho fantázia stala sa nielen v tomto, ale v iných bodoch tohto "náčrtu diabológie" bujným prameňom téz, ktoré sú preto bezcenné, lebo predpokladajú u diabla prirodzenosť, ustrojenú podľa ľudských predstáv.

Povahou tejto knihy možno vysvetliť, i keď nie ospravedlniť aj nepresnosti terminológie a nejasnosti v užívaní zavedených a všeobecne prijatých pojmov.

Tak napr. (kap. I, § 3) Papini robí teologický skok, keď vraví, že ľudia boli Bohom stvorení a "určení ku spáse". Naši prarodičia podľa stvoriteľského plánu Božieho boli určení ku priateľstvu Božiemu *(amicitia Dei)* a účasti na Jeho živote. Spása nebola pôvodným určením človeka, lebo človek žil v priateľstve Božom, lež stala sa prostriedkom, ktorý Boh použil, aby človeka znovu uviedol do možnosti synovstva Božieho po spáchaní prvého (a dedičného) hriechu.

Nemožno ani schváliť dvojznačné používanie výrazu "nadprirodzený", ktorý má v katolíckej teológii svoj presný a vymedzený význam. V zmysle neprimeranom používa Papini tento výraz napr. v paragrafe "Diabol a Don Juan" (§ 47), kde hovorí, že určitý Don Juan mal "nadprirodzenú moc", lebo zvádzal mladé ženy ešte vo svojom šesťdesiatom roku. Zrejme nejde o "nadprirodzenú" *(supernaturale)* moc: ide o niečo "mimoriadne" *(extraordinarium)*. To nie je ani *praeternaturale* (mimoprirodzené). Tento nedostatok rozlíšenia pojmov znemožňuje Papinimu správne zhodnotenie moci a schopnosti diabla a vedie ho k ťažkým nejasnostiam, ktoré sa mu zdajú neriešiteľnými, ako napr. budeme nižšie vidieť v otázke, či Boh je pôvodcom hriechu.

Konečne patrí ku básnicko-esejistickému rázu knihy aj určitý druh preháňania vecí. Tak vraví po stopách Merežkovského, že diabol "je iba hmota" (§ 45), a to na tom základe, že "sa zriekol ducha". Diabol sa nemohol a ani nikdy nebude môcť zrieť svojej duchovnej podstaty. Nikto sa nemôže vyzliecť zo svojej podstaty, lebo je to bytostne nemožné. Ani Boh nemôže ducha urobiť hmotou, lebo ide v tomto prípade o metafyzickú nemožnosť. Boh by mohol zničiť diabla ako svojho duchovného tvora, ale ani Boh nemôže diabla a ani diabol seba obrátiť na hmotu.

V tom istom duchu Merežkovského nesie sa Papiniho kritika vynálezov modernej techniky, v ktorých vidí diablovo dielo *par excellence*. V snahe o svetovú ríšu *(United Nations?)* vidí tiež diablovu ruku. I keď určité vzhľady môžu byť blízko pravdy, celkove ide o tvrdenie, ktoré treba brať s veľkou zdržanlivosťou, lebo sú málo presviedčavé.

2. Papiniho zásluhy

Bolo k tomu treba Papiniho autority ako spisovateľa, aby zahryzol do takého problému, ako je diabológia. Stalo sa bežným, že sa o diablovi prestalo hovoriť medzi "vzdelanými" ľuďmi, ktorí sa naučili pozerať na túto problematiku ako na dedičstvo ľudových poviedok, ponad ktoré sa s úsmevom prechádza. Papini si dovolil luxus povedať týmto plytkým vzdelancom,

že diabol patrí ku dejinotvorným silám, ba že je po Bohu najdôležitejšou silou tragickej existencie človeka na zemi.

Aj teológovia prestali prejednávať túto otázku s primeraným dôrazom. Už sa len opakovali bežné poučky v traktáte *De Angelis* bez náležitého súvisu so životom ľudstva ako takého. Problém diabológie prestal byť horúcim problémom teologických diskusií.

Papiniho kniha zapôsobila ako určitá svetelná bomba. Priniesla problematiku na stôl teológov. Nastalo veľké rozrušenie po celom svete medzi jednými a živý záujem medzi druhými teológmi. Treba očakávať, že problém neostane len agendou *Sancti Officii*, ale že prejde do rozborov teologických revuí a dostane viditeľný vzhľad v nových traktátoch.

Sám podnet Papiniho, aby časť učenia kresťanského nazývala sa diabológiou alebo demonológiou, treba pokladať za veľmi zaujímavý a možno očakávať, že po určitých debatách môže byť i prijatý.

Z druhej strany nevedno, či štruktúra budúcich traktátov o tejto otázke ponesie logické rozdelenie Papiniho knihy. Je pravdepodobnejšie, že nie, ale je zase isté, že veľká, a to podstatná časť problémov, padajúcich pod diabológiu, bude tá, čo tvorí podstatu Papiniho knihy.

Papini mal odvahu zdôrazniť Satanov vplyv tam, kde sa vskutku *v dnešnom svete* prejavuje. Okrem bežne na kazateľniciach rozoberaného poľa diablovej "činnosti" v pohlavnom živote, Papini rozšíril obzory na *zneužívanie* moderných vynálezov diablom (omylom ich označuje za diablovo *dielo*, ako sme už spomenuli), na zamorenie literatúry a umenia Satanovými prostriedkami zvodu ku odpadu od Boha a ducha a jeho núkaním ku materialistickému ponímaniu svetového dejstvovania. V tejto súvislosti bol by mohol spokojne povedať, že diabol je dnes novinárom, reportérom, kinopodnikateľom, kino-režisérom a má v rukách televíziu cez svojich služobníkov, ak uvážime, koľko lží sa predkladá ľudstvu denne ako pravda, koľko nerestí ako čnosti, koľko zločinov ako služba ľudstvu, koľko nemravností ako denná samozrejmosť.

3. Nevhodná analógia

Z nedostatku teologickej školenosti vyplýva u Papiniho používanie obrazov a zvratov, posvätených v pomere k Bohu, na pole diablovho života a činnosti.

Ako sme už hore spomenuli, nevhodným spôsobom uvádza do súvisu Izaiášov obraz o "mužovi bolesti" (52, 14; 53, 2) s diablovou fyzickou otupnosťou a znetvorenosťou. Odhliadnuc od toho, že sa Izaiáš podľa jednoznačného výkladu Otcov a exegétov vzťahuje na obdobie ukrižovaného Krista, teda na *krátke* obdobie v Jeho živote, kedy fyzickým mučením stratil načas svoj vzhľad (Papini ako by nevedel o tomto, lebo tvrdí v § 71, že "oné výrečné proroctvá Izaiášove ohlasovali a predstavovali Spasiteľa, Krista"), nevedno, čo si myslieť o Papiniho závere: "Táto neočakávaná podobnosť (!!) medzi Kristom a Satanášom je, ako iné, krajne tajomná a azda nevysvetliteľná."

Isteže Papini si sám zbytočne tvorí mystériá, ktoré nemôže rozriešiť. Sú jeho výmyslom a sotva sa ešte nájde niekto, kto by ich po ňom opakoval. Skoro by sa zdalo, že Papini pokračuje tuná vo svojich úvahách o úsilí diabla stať sa Kristom (§ 12: "Chcel byť diabol Kristom?").

Omnoho nevhodnejšou je analógia, ktorú robí medzi Božskou Trojicou a diabolskou trojicou (§ 9: "Diabolská trojica"): "Pretože diabol chce napodobňovať vo všetkom svojho Stvoriteľa, netreba sa diviť, že aj v ňom možno rozoznať tri soby (sic!), spojené a predsa rozlíšené, podobne ako osoby Trojice.

"Máme najprv Vzbúrenca, tvora, ktorý chce nahradiť Stvoriteľa, čiže Otca.

"Máme potom Pokušiteľa, ktorý v súhlase s tým, čo raz urobí Syn, vyzýva človeka k nasledovaniu Boha.

"A máme nakoniec Spolupracovníka, ktorý za súhlasu Božieho trápi ľudí na zemi a v pekle a je teda v protive s Treťou Osobou, Paraklétom, Tešiteľom.

"Tieto tri osoby sújestvujú v diablovi, pretože prirodzenosť tohto je jedna (sic!). A ešte aj dnes je zároveň vzbúrencom, pokušiteľom a spolupracovníkom."

Prepísal som temer celý tento paragraf, lebo kým z jednej strany predstavuje zmýšľanie autora, z druhej strany odhaľuje Papiniho teologické slabiny. A pravdepodobne do týchto nezachrániteľných slabín sa zavŕtajú jeho protivníci.

Papini jednak siahol ku nevhodnému spôsobu použitia analógie z Božej skutočnosti na Jeho tvory; my nemôžeme Božou prirodzenosťou a jej atribútami vysvetliť, osvetliť alebo sprístupniť pochopiteľnosť tvorov. Prirodzenosť tvorov je len veľmi skromnou deriváciou Božích dokonalostí. Tieto dokonalosti my len veľmi nedokonale poznáme na základe analógie zo spodu nahor (od tvorov k Bohu). Chcieť ísť potom shora nadol (od Boha k tvorom) znamená robiť si nárok na dokonalé pochopenie Božej prirodzenosti.

Keď však prejdeme na pole Zjavenia, konkrétne v tomto prípade ku životu Najsvätejšej Trojice, tak zrejme tápame ešte vo väčšej tme pochopiteľnosti, než na poli prirodzeného poznania Boha. Nikto dosiaľ nepochopil toto tajomstvo Troch Osôb v Jednej Nerozdelenej a Nerozdeliteľnej Bytosti. Nejde iba o tri vzhľady tej istej skutočnosti a nejde ani o tri rozličné funkcie tej istej bytosti, lež ide o tri rozlíšené osoby, ktoré pri nerozlučnej Jednote splňujú podmienky pojmu osoby *(distinctum subsistens in rationali natura* ači *suppositum rationale)*.

Papini však na základe trojakej funkcie diabla (tento výber jeho funkcií je čisto osobný, teda nahodilý, bez reálneho základu) dôvodzuje trojnosť osôb v diablovi, čo je zrejme pomýlené pri všetkej úcte voči autorovi. Rozličnosť funkcie nepridáva nič podstatného ku prirodzenosti a tobôž nemôže byť ústavným prvkom osobnosti *(constitutivum personalitatis)*. Či azda chcel Papini vyjadriť nejaký iný náhľad, napr. že tri Božské *osoby* sú len *funkcie*

toho istého a jedného Boha? Skoro by sa človeku chcelo myslieť, že hej, i keď nechceme pripustiť, žeby Papini bol niečoho takého schopný.

Nie menej ako pojem osoby je pomýlený u Papiniho aj pojem prirodzenosti. Jeho zdôvodnenie o trojnosti osôb v diablovi je veľmi krehké: "Tieto tri osoby sújestvujú v diablovi, pretože prirodzenosť tohto je jedna." Papini z jednotnosti prirodzenosti a z funkcií diabla, ním nahodile vybraných, uzatvára na nevyhnutnosť diabolskej trojice. Jednotnosť prirodzenosti nemohla by byť dôvodom podstatného sújestvovania pri bytostiach stvorených. Ak by tento princíp platil, tak všetci ľudia by sújestvovali na tej istej prirodzenosti, podobne asi ako kryštály na veľkej hmote toho istého minerálu (toto podobenstvo tiež krivká), lebo všetci ľudia majú tiež tú istú prirodzenosť. Nebolo by takto rozličných individualít v hraniciach tej istej prirodzenosti. Vieme však, že kým u stvorení hmotných a telesných princípom individuality je hmota, u *duchov a diablov princípom individuality je ich prirodzenosť*. Každé nehmotné bytie, duch, či dobrý či zlý, je svojou prirodzenosťou dostatočne individualizovaný a teda *niet u diablov tej jednej prirodzensti*, o ktorej hovorí Papini. Diablov je celá légia a každý z nich je sám o sebe osobou, presne odlíšenou od iných svojich druhov. Niet medzi nimi "coexistencie" v prirodzenosti, lež majú medzi sebou spoločné iba to, že sú duchmi. Byť duchom, čiže byť nehmotným umovým stvorením neznamená spoločnú prirodzenosť, lež len spoločného menovateľa, ktorý vyplýva z nedostatku nášho umu. Duchom je Boh, duchom je anjel, duchom je diabol a duchom je aj ľudská duša, oddelená od tela, lež každý *rozličným* spôsobom. Ide tu o analógiu, ktorej *princeps analogon* je Boh, z ktorého všetky ostatné duchovné bytnosti pochodia a účastné sú proporcionálne na Jeho podstate, každá však inou mierou a teda inou plnosťou, čím je individualizovaná a od iných odlíšená. Keby náš duch nebol dkázaný na diskurzívne poznanie, tak by sme sa iste nepotkýňali o takýto problém, ako je rozličnosť ponímania "ducha" v jednotlivých prípadoch (Boh, anjel, diabol, duša). Pre ktoréhokoľvek diabla poznanie svojich druhov a ich rozlíšenie je asi tak presné, ako je napr. nekonfundibilné ľudské rozlíšenie, na prvý pohľad, medzi stromom a slonom. Pre diabla tento problém nejestvuje, lebo pozná každú vec v jej bytostnej plnosti a nepotrebuje uchyľovať sa k obrazom a porovnávaniam.

Nejestvujú teda nijaké tri diabolské osoby v jednej prirodzenosti, lež légia diablov, v ktorej každý má svoju funkciu, pridelenú Luciferom, najväčším a prvým buričom. Pokušiteľov je medzi nimi množstvá ako aj spolupracovníkov, udržovateľov v zle. Z rovnakosti funkcie však nevyplýva rovnakosť prirodzenosti, lebo funkčné zadelenie je druhoradým prípadkom a je vlastne hrubým antropomorfizmom chcieť vnášať naše ľudské pojmy do spôsobu bytia a konania diablov.

Nebudeme sa zapodievať inými nevhodnými analógiami ako napríklad

vtelenie diabla (§ 46: "Vtelenie diabla"), utrpenie Boha (§ 19: "Pád satanáša a bôľ Boha")[4] a inými.

4. Nová exegéza

Sú určité miesta sv. Písma, ktoré pripúšťajú slobodný výklad a vôbec osobné parafrazovanie obsahu, kým iné miesta takýto výklad nepripúšťajú, a to buď pre svoj jednoznačný pôvodný zmysel, buď pre úradný zmysel, daný Cirkvou svätou.

Niet pochyby o tom, že Papiniho duchaplnosť nachádza svoju prirodzenú expanziu na tých miestach sv. Písma, kde je voľnosť pripustená a kde jeho hlboký, dúmavý duch vynáša na vrch vzhľady, ktoré sú útechou čitateľa.

Sú však iné miesta, kde Papini razí novú exegézu miest, tradične vykladaných v jednom zmysle v celkovej súvislosti s ekonómiou spásy.

Tak v súvise s prvým hriechom Adama, ktorým začala tragédia celého pokolenia, Papini celkom spokojne vykladá Božiu sankciu (*morte morieris* — smrťou zomrieš) v tom zmysle, že Boh vyriekol trest okamžitej smrti za neposlušnosť a priestupok zákazu jesť zo stromu vedenia dobra a zla. A preto sa Papini udivuje nad tým, že Boh namiesto smrti Adama *len* vyhnal z raja a dal mu dlhý život na zemi (930 rokov).

Lenže takýto výklad príslušné miesto sv. Písma (Gen. 2, 16-17) nevyžaduje. Nemám poruke literatúru, ale pamätám sa, že výraz *quacumque die* má mysel "kedykoľvek" (nie: ten istý deň) a vzťahuje sa na *trvanie pobytu* v raji a na *jedenie* zo stromu. Teda "kedykoľvek by si jedol z neho (t. j. zo stromu), smrťou zomrieš", čiže niet nijakých problémov so zmenou trestu smrti na trest vyhnanstva, lebo Boh odsúdil človeka, a Adama ako prvého, ku nevyhnutnosti smrti. Tento výklad zodpovedá aj skutočnosti, že Adam v raji zomrieť nikdy nemal a mal naveky žiť v priateľstve Božom.

Všetky ostatné Papiniho dôsledky tým padajú. Dlhý život Adamov bol skôr trestom ako odmenou: nemal život tak pohodlný ako človek neskorší; príroda sa vzoprela proti nemu a najťažšie zo všetkých ľudí zaokrýval svoje základné potreby. Niet sa čo diviť nad tým, že Adam bol spasený, lebo však si vytrpel svoje za tak dlhý čas a iste veľmi ľutoval stratu Božieho priateľstva, lebo však on a Eva boli jediní, čo poznali na vlastnej koži rozdiel medzi rajom a zemským pobytom. Teda nemožno prijať Papiniho dôsledkovanie, že "mohlo by sa usudzovať, že poslúchnuť bláznivému pokušeniu Satanáša nie je takým veľkým hriechom, ako väčšina tvrdí" (§ 43) a že "milosrdenstvo Božie je tak bezhraničné, že nielen odpúšťa, ale aj odmeňuje toho, kto sa stane obeťou diabolského pokušenia"(§ 43). Zrejme Papini zabieha príliš ďaleko, lebo Adam nebol odmenený za to, že uvalil ľudstvo

---

4) Je napr. príznačné, že o bôli Boha hovorí ako o večnej tragédii. To je pekné v básnickej metafore, no neobstojí pred kritickým rozborom teologických princípov.

Okrem toho mnoho týchto úvah zakladá sa na nesprávnom preklade Deutorom. I, 31 a Origenesovho gréckeho originálu Homílie nad Ezechielom (VI, 6) do latiny.

do nešťastia a že neposlúchol Boha, lež preto, že celý svoj život uznanlivo trpel a tieto jeho ľudské úkony uznania viny boli pozdvihnuté milosťou Krista ku nadprirodzenej hodnote.

Podobne robí Papinimu problémy aj protoevanjelium (Gen. 3, 15). Vraví: "Nevidno, ako je možné tvrdiť, že žena pošliapala hlavu starého hada... Eve sa nepodarilo rozmliaždiť onú ploskú hlavu, plnú jedu ani po pôrode Márie" (§ 44). Problém by nejestvoval, keby si Papini uvedomil, že "žena" v onom súvise (Gen. 3, 15) nie je Eva, lež Panna Mária, ktorá zvíťazila nad hadom tým, že bola vyňatá spod jeho moci a tým, že dala ľudský život Spasiteľovi, a stala sa tak bránou milosti a nebies. K tomuto protoevanjeliu vracia sa sv. Ján vo svojej Apokalypse: "A veľký znak objavil sa na nebi; žena oblečená do slnka a mesiac pod jej nohami a na jej hlave koruna z dvanástich hviezd" (12, 1). A sv. Ján v nasledujúcich veršoch rozvádza boj medzi drakom a ženou, ktorý končí tým, že drak zanevrel na tých, čo majú znak Ježiša Krista, keď nemohol uškodiť žene. Čo potom stvára drak a jeho beštia na svete, to sú dejiny ľudstva až do skončenia.

Hircus emisarius (§ 81). V Starom Zákone židia každých sedem rokov posielali do púšte capa, na ktorého naložili hriechy ľudu. Tento symbolický úkon Papini vykladá v tom zmysle, že židia tým prejavovali, že *odmietajú* vinu za svoje hriechy. Teda pravý opak zmyslu, ktorý židia dávali vysielaniu capa do púšte.

Satanas sicut fulgur (§ 73). Keď sa vrátilo k Pánovi 72 učeníkov a rozprávali o zázrakoch, ktoré konali v Jeho mene, Ježiš im povedal: "Videl som Satanáša padnúť z neba ako blesk..." (Luk. 10, 18). Papinimu to robí ťažkosti. Či vraj sa vrátil Satanáš do neba? Neuvedomuje si, že pre Krista na zemi večnosť, kde niet vzťahov k tomu, čo predchádza a nasleduje, lež všetko je jeden stav, bola ďalej skutočnosťou. Pre neho obraz pádu Satanáša bol *prítomný,* hoci z ľudského hľadiska, pre diskurzívny ráz nášho umu, pád Satanáša bol *vzdialene minulý.*

Tiež priťahuje za vlasy výraz "blesk". Ten istý obraz opakuje sv. Ján v Apokalypse (9, 1): "Videl som hviezdu padnúť z neba"). Pod bleskom chce naznačiť rýchlosť pádu. Papinimu však nedajú pokoj iné vlastnosti blesku: svetlo a oheň, vraj božské vlastnosti, a teda vidí v tom obraze tajný zmysel, ktorý my neovládzeme úplne odhaliť. Papini je zrejme filozoficky a teologicky nepripravený na exegézu. Má iba dobrú fantáziu. Analógia sa preto tak nazýva, lebo len čiastočne vyjadruje (ana-logon) totožnosť obrazu so samozrejmým. Podobných prípadov v knihe Papiniho je veľa a je len treba ľutovať, že autor si nedal prácu so základnými poznatkami, ktoré by mu boli uľahčili pochopenie tých textov, ktoré nie sú otázne po nijakej stránke.

5. Povaha viny

Niet pochyby, že hriech, tajomstvo neprávosti, do určitej miery uniká pochopiteľnosti človeka. Koho dielom je? Človeka? Diabla? Boha? Kto je posledným pôvodcom hriechu? V týchto otázkach Papini sa opätovne stratil.

Tak uvádza Byrona, ktorý hovoril, že Boh urobil Satanáša a Satanáš urobil hriech, teda Boh je dedom hriechu (§ 59). Túto mienku ani neschvaľuje ani nezamieta, lež vraví: "Rozumovanie dieťaťa; súhlasíme. Ale či Kristus nepovedal, že bude dané deťom pochopiť to, čo mudrcom ostane nejasné?" Otázkou Papini končí celú vec, čiže chce naznačiť, že posledným dôvodom hriechu je Boh. Lenže Boh neurobil Satanáša Satanášom, t. j. jeho zlobu. Boh ho stvoril iba ako najväčšieho anjela svetla. Premena na anjela tmy bola výsledkom defektibilnosti tvora, i keď veľkého. Defektibilnosť vyplýva z obmedzenosti tvora ako takého; defektiblinosť je metafyzickou skutočnosťou, avšak skutočná defekcia nie je metafyzickou nevyhnutnosťou, lež výsledkom slobodnej voľby medzi Bohom a tvorom, medzi Zákonom a zakázaným, medzi Nekonečnom a konečnom, medzi priľnutím k Bohu a obratom od Neho. Tajomstvo neprávosti spočíva iba v tom, na čom sa zvŕtne vôľa tvora, postavená na ostrie noža.

6. Spása diabla a spôsob spásy diabla

Papini venoval celú 14. hlavu svojej knihy otázke konca diabla a ako sme naznačili na začiatku, predkladá svetu myšlienku, že diabol po ukončení reťazi udalostí, súvisiacich so stvorením viditeľného sveta, dostane sa do neba a bude znova anjelom.

Papini túto myšlienku nepredkladá ako istú poučku, ale predsa len viacej než hypotézu, lebo zbiera ku jej prijateľnosti dôvody a hľadá oporu vo sv. Písme, v dejinách teologickej vedy, vo filozofii a medzi modernými básnikmi.

Za tým účelom Papini znásilňuje text sv. Pavla (2 Kor. 11, 14), kde sa hovorí, že sám Satanáš sa mení na anjela svetla. Lenže tento text nepatrí k tomuto problému. Sv. Pavel hovorí o taktike diablovej za cieľom klamu.

Z dejín teologického vývinu cituje Origenesa, autora náuky o všeobecnom znovuusporiadaní *(apocatastasis)*, prijatej niektorými Otcami. Je zaujímavé, že Papini nespomína ruských mysliteľov, ktorí sa stali jej zástancami. To znamená, že ich nepozná. Lenže táto teória bola teológmi opustená.

Papini usiluje sa posilniť svoje učenie rozborom pojmu "večnosť". Vraví: "Peklo bolo stvorené a teda malo začiatok a musí mať nevyhnutne koniec." A ďalej: "Nič nám neprekáža dúfať, že bude mať koniec spolu s ostatným stvoreným svetom." Niet tuná miesta na rozoberanie pomeru medzi časom a večnosťou, len pripomenieme, že tuná Papini zabúda, že niečo zo starého sveta ostane *naveky,* t. j. *bez konca,* a to sú duchovia. Ostatný stvorený svet sa môže prepadnúť v nič, no nie duch, i keď je stvorený, lebo je nehmotný. Sú teda tvory, čo mali začiatok, ale nemajú konca. Povedali by sme po slovensky: budú zvečnelí (nie vo zmysle odobrania sa na druhý svet, lež vo zmysle metafyzickom). Takže tento argument neobstojí.

O hodnote mienky básnikov vo veciach vedy sme už na začiatku hovorili.

Myšlienka radikálnej obnovy sveta je isteže krásna a zvodná. A to je jediný dôvod, čo by hovoril za tézu. Božie milosrdenstvo a charakter Večnej

Lásky, čoho sa tiež Papini dovoláva, sú mocnými dôvodmi, lenže otázka spásy diabla patrí už ku poučkám, o ktorých ťažko je dnes dišputovať, lebo po stáročnom teologickm rozoberaní stali sa predmetom pastierskeho úradu Cirkvi a jeho nositeľov.

Aby Papini vysvetlil spôsob spásy diabla, napísal malé divadlo v troch obrazoch. Papini si predstavuje spásu diabla tak, že mladá dcéra jedného básnika, panna, presvedčí Satanáša o tom, že ľudia mu odpustia všetko zlo, čo im urobil, ak sľúbi, že im dá pokoj a že sa zmieri s Bohom. Ľudia chcú milovať v ňom Božieho tvora, v ktorom nezmizla celkom jeho pôvodná prirodzenosť. Človek ho môže pozdvihnúť z jeho pádu, ak Satanáš prejaví čo len malú nostalgiu po nebi. A Satanáš prejaví. Tak nová žena stane sa nástrojom spásy diabla, ako kedysi iná žena stala sa nástrojom Satanáša.

V rozhovoroch tohto divadla sa opakujú Papiniho tézy o diablovi. Sú silné a zhustené a miestami strhujúce pre vesmírne videnie otázok. Báseň však je často ďaleko, často veľmi blízo života a často sa s ním stotožňuje. V akom pomere stoja tieto Papiniho vízie ku skutočnosti, ťažko povedať. Len duša veľmi šľachetná a veľmi spojená s Bohom mohla by milovať diabla ako tvora Božieho. Majstri duchovného života a svätí radili vždy jednohlasne, aby človek utekal od diabla, lebo človek svojím rozumom nikdy nestačí na diablovu inteligenciu. Človek vždy podľahne, ak sa pustí s ním do rozumovania.

Záverom. Papini oživil problematiku, ktorá už spala pod popolom. Jeho pričinením stáva sa znovu aktuálnou. Teológovia musia sa s ňou znovu zapodievať. Pri svojej práci však dopustil sa Papini omylov. Škoda, že si nepribral ku porade nejakého teológa čo len na vyhnutie sa tým najhrubším chybám. Či Cirkev knihu zakáže, to nevedno. Nie preto, že by Cirkev schvaľovala jeho myšlienky, ale pre ráz spisovateľa. Je však pravdepodobnejšie, že kniha pôjde na index. V tom prípade, keby Papini bol povedal menej, bol by povedal viac, lebo škoda mnohých vzácnych meditácií, ktoré táto kniha obsahuje.

Dláždice

PAVOL HRTUS JURINA

Bola som v nebeskom grúmbuchu a tam mi povedali, že na jeho meno tam niet ani kúska zeme zapísané.

Bolia ma už nohy, nachodila som sa dosť. Ak chcete, smejte sa, že rozhadzujem rukami a že si čosi hundrem popod nos. To som sa iba sama seba pýtala, čo si mám počať, stvora úbohá. Tak sa mi vidí, že nevyčkám ani obsielky; po zrnkách bolestného ruženca vyšplhám sa ešte k bránam Daňového úradu.

— Prosím ich pekne ponížene, veru ten výrub dane z krvi trochu privysoký. Tá hrozná rana, zásek rovno do žily! Srdce sa mi zvieralo,

ústa mi sineli, líca mi bledli a telo studenelo tej noci, keď bolo treba splácať takú krutú daň. Prosím ich ponížene, veď ja som iba stvora úbohá, a také ťažké dane na mňa nanáľať!

— Ale veď, ženička, tú dávku krvi mali sme dávno prisľúbenú. Priznanie k dani z krvi sami ste podali.

— Nepopieram, prosím ich, ale vtedy som pero namáčala v oddanosti do Božej vôle a do nádeje, že zásek, i keď priamo do tepny, nebude bolieť, zmierni ho viera v interes, uložený v nebesiach. Daň z vlastnej krvi, uznajte predsa! Exekútori chodili mi ustavične na hlavu. Už som sa toho nasplácala! Ak nepochopíte, prisadnem si k susede, matke Zugovičovej, čo splatila daň z krvi na Kosovom. Hádam tá ma pochopí.

*

Ja vás pre milosrdenstvo Božie prosím, Žofia, ešte neodchoďte a nehovorte, že sme už prekutali všetko a bolo by zbytočné ešte sa moriť hľadaním. Koho mám prosiť, aby so mnou vydržal? Vy predsa viete, že nám už raz z kolísky vypadlo a vy ste mi ho živého vrátili. Tá sprostá hlava Františkina! Ktože kedy videl motúzom na kolíske tak strašne rozhurtovať, až chúďa vyletelo a našli sme ho nebohé! Čo by som si bola sama počala?

Kolíska znovu rozhojdaná — to je jediné, čo vám viem povedať.

Žofia, nedozvedajte sa, čo sa stalo. Jedno je isté, že opäť, chúďa, z kolísky vypadlo. Ktože teraz motúzom tak veľmi rozhojdal? Čože ja, duša moja, viem? Kamže sa, chúďa, skotúľalo, že zbytočne sme prehľadali každý kút?

Ešte mi neodchoďte! Zažneme všetky svetlá, utriem si zaslzené oči a prekutneme všetko dokola. Ešte ma neopúšťajte! Keby som videla, že i vy ste treskli dverami v beznádeji, zakričala by som za vami, že vy ste na príčine môjmu bôľu. Načo ste ho vtedy kriesili, keď po prvé znebožело? Nebolo treba prikladať ucho ku srdiečku, či ešte klope. Ak teraz odídete, Žofia, budem chváliť Františku a odprosím ju, že som jej hlavu nazvala pomotanou. Dobre to myslela, keď motúzom tak veľmi rozhojdala. Nemusela som sa dočkať, že ešte raz ním ktosi rozhojdá. Nekrčte plecami. Dajme sa do hľadania, Žofia. Svetlá sú zažaté.

*

Sadneme si na prah a budem ťa kŕmiť papinkami. Požujem ti, veď máš iba jeden zub. A jesť ti treba. Nôžky máš chudé a líčka pobledlé.

Zavoláme na kuriatka. Vidíš ju, kvočku, ako sa náhli? Zatlieskaj rúčkami, ale nezabúdaj papkať.

Omúľaš v ústach, neprehĺtaš! Tak ťa pľasnem po tých ústach! Čím ťa mám kŕmiť a čo si s tebou počať? Veď som ti papinky požúvala, a ešte ani tak ťa nedajbože nasýtiť! Kuriatka sa náhlia, na krí-

delkách doletia. Počul si predsa, ako ich kvočka zvolávala. Papkaj mi, moje, budem mať radosť z teba.

A teraz ty si sadni na prah, mama. Budem ťa napájať žlčou a octom. Máš iba jeden zub. Budem ťa kŕmiť kašičkou bolesti, budem ti požúvať, od teba som sa priučil. Keby si mala ešte jeden zub, zaškrípala by si, že tu musíš deň čo deň vysedávať na prahu a tie isté horké žúvance prehĺtať. Ruky máš spustené, veď zbytočne by bolo nimi v plesaní zatlieskať. Ako je strašne ticho, počuť len jeden hlas. To kvočka kuriatka zvoláva. Mali by sa prihnať zo všetkých strán, rozprestrieť krídla a rozletávať sa. Čuli predsa zvolávací hlas.

Prežúvaj, moja, trpezlivo kašičku, od ktorej je horko v ústach. Odpusť, no nič iného nemám, čím by som ťa nakŕmil.

Počúvaj kvočku, ešte zvoláva. Možno ti nebude tak horko v ústach, keď budeš veriť s ňou, že sa ich raz predsa dovolá.

*

Chcela som vám povedať novoročný vinš, aby ste mali na roli rozchovanie, na deťoch potešenie, v komore, stodole všetkého dosť. Čakali ste, že vkročím zrána na svitaní, halúzku zamočím do vody, nad ktorou som odriekala modlitby, vykropím štyri kúty izbice, aby sa prepadli mocnosti pekelné.

Teraz tu stojím pred vami s rukami zalomenými. Sotva vládzem slovo prevraviť.

Toto sa stalo:

Večer som naplnila nádobu vodičkou čistou a mocnou, čo zaháňa pekelné moci. Mala som ju v komore. Ráno prídem a skoro mi kvapla slza bolesti. Do nádoby padla v noci myš a tam ju našla smrť.

Tohto roku teda nemôžem dom vykropiť. Mŕtva voda by nám šťastie priniesť nemohla.

Hlúpo vstupujeme do nového roku, ja s rukami zalomenými, vy s prekvapením na tvári. Ostaňme takto v zadúmaní a pozrime sa chvíľu na seba. Možno o rok nebudeme tu takto stáť, alebo hádam nebude toľko tvárí, čo stŕpli prekvapením nad skutkom, že práve dnes sa nám dostalo mŕtvej vody.

Nečakajte, že vás vykropím. Vyskočte z postele na rovné nohy. Ja zatiaľ strhnem prvý lístok z kalendára. Vy pokračujte, keby mi ruka ochabla.

*

Dávno tomu, ešte vtedy, kým nešľahali plamene, bolo počuť tento hlas:

Ak mi ju dovedieš raz za nevestu, strhnem jej veniec z hlavy, postavím sa na podstenie, päsťami budem trepať o steny a budem kričať bez prestania: To je moja chalupa!

Nohu máš kuľhavú, no diabli ťa k nej nosievali nocami. Keby ti bola i tú druhú nohu dochrámala, bola by zaslúžila, aby sa mi stala nevestou. No takto nik mi nezabráni, aby som jej nestrhla svadobný

veniec z temena. To preto, lebo vyslyšala z pekla hlas, keď diabli, čo ťa niesli ku nej nocami, zďaleka na ňu kričali, aby sa popchla na posteli ku stene.

To je tá pravá príčina, že sa tu pred dverami rozkričím a budem búchať päsťou o steny: Toto je moje bývanie a nik mi neprekročí tento prah, kto nadstavoval uši diablovi.

Tak bolo počuť ešte vtedy, kým nevyšľahli plamene, horúce ako peklo, príbytok tých, čo kričia, že sa treba popchnúť v posteli. Veruže už niet prahu, ktorý by bolo možné prekročiť. Steny, na ktoré by bolo možno búchať päsťami, ležia v popole. Hrdlo si treba nastrojiť k zúfalému výkriku, lebo by bolo prineskoro ešte i teraz kričať na dvere: Toto je moja chalupa!

*

Je mi dlhá chvíľa, keď musím takto sama stáť, lebo ťa nemám ešte po boku. Rozmýšľala som dlho, ktorú by sme si mali zanôtiť. Prichádza mi ich na myseľ! Mali by sme poprosiť vetríček voňavý, aby pofúkal, povieval? Je dusný večer, ťažko sa dýcha, pot nám vystupuje na čelo. Tú o vodičke, aby tiekla potichúčky? Jazyk nám vysušilo od smädu a hrdlo by si bolo treba prepláchnuť, aby sa nám lepšie spievalo. Tú o kačičke divokej, čo zletela zvysoka? Bolo by treba, aby dnes večer aj niečo iného krídlami zamávalo, veď sa zdá, že nebude konca-kraja chrústom a chrobači, čo nám vrážа do čela.

Akú by sme si teda začali? Ak prídeš a povieš, že by si chcela, aby sme si zaspievali tú o ružičke, čo sama kvitne v poli, dám ti za pravdu. Už čujem, ako sa ozývajú hory naším dvojhlasom. Spev náš sa nesie celým krajom, kde by mal povievať vetríček voňavý. Náš hlas sa rozlieva po údoliach, kde by mala tiecť vodička, tiecť potichúčky, tiecť... Ozýva sa do výšok, odkiaľ by mala zletieť kačička divoká.

Oh, keď prídeš, iste budeš spokojná, že sme si vybrali práve tento dusný večer pre dvojspev, na ktorý sme sa toľko tešili. Dobre tak, že je tma. Aspoň nikto neuvidí, ako nám vystupuje pot na čelo. Nikto sa nepohorší, že nám smädom perny pukajú, a predsa sme sa rozospievali. Keby len aspoň prišla chvíľa, keď ťa budem cítiť pri boku...

*

Povedzte kňazovi, čo našiel moje dvere zamknuté, že si má vybrať iný deň, keď už chce vstúpiť a izbicu mi vykropiť. Nech príde v niektorých z tých teplých dní, keď môžem okná pootvárať a vyvetrať tú stuchlinu. Vy dobre viete, aké mrazy prišli, až treští šindel na streche. Kozľatám by vonku nôžky pokrívilo, preto mi izba smrdí capinou, a preto toho, čo búchal na dvere, vítalo iba kozie mäčanie. Kozľatká, nebojte sa, vlci sú ďaleko, to nie je jeden z nich, čo sa tu dobýja a trepe na dvere. Vyčkajte, odíde. Je mu ponáhlo, aby mu voda v kropeničke nezamrzla.

Veruže všeličo by mohlo ináč vyzerať, len keby prišiel deň, čo sa vykúpal v slnečnej nádhere. No takto ktože môže čakať, že pootváram všetky okná, aby som mohla vyvetrať tú stuchlinu? Smetie som primietla len tak narýchlo do kúta ku kozľatám; tresla som dvermi, ledva som ich stihla zamknúť za sebou. Videla som kňaza, ako sa náhli k chalupe, hoci je taký tuhý mráz. Nie je mi možné, aby som ho vpustila. Preto som zamkla, preto som sa ukryla. Je mi ho ľúto, že musel podaromne búchať na dvere. I toho mi je ľúto, že nepokropil svätou vodou všetky štyri steny izbice. Keby len boli iné časy, keby už prišli teplé dni, kedy možno okná otvoriť a vyvetrať tú stuchlinu.

*

Neprichádzaj tejto noci, lebo sa strhnem zo spánku a zakričím v zlosti: Ber sa mi, Sotona, lebo ti neuverím, keď tvrdíš, že mi vypadol črenový zub a že som cítil úžasnú bolesť. Ja viem, že mi ich mnoho vypadne, s tým som sa už zmieril, no nehovor, že práve ten črenový. Ten nesmie, bola by to bolesť ukrutná.

Ak prídeš ešte raz a budeš mi chcieť nahovoriť, že som stratil zpred očí cestu, čo vedie úvozom rovno na podstenie, kde si chcem otrepať obuv, zaprášenú po dlhej ceste, neuverím. Nazvem ťa pekelnou Sotonou, lebo nie je možné, že by som bol zabočil chodníkom, ktorým sa schádza do prepadlísk a do mŕtvysh úžľabín.

Ak prídeš ešte raz a povieš, že sa treba poberať, kým sa deň nerozbrieždi, strhnem sa zo spánku a uznáš, že ťa nemôžem nazvať ináč než Sotonou. Maj zmilovanie a uznaj, predieral som sa húštinami, plazil som sa tmou, sliedil som oči, čo ma strážia, či si náhodou neotrepem obuv na podstení. Hľa, plná misa koláčov. Nehovor, že mi ich nachystali na cestu, čo začnem ešte pred svitaním, veď som len sotva prišiel, a už zase odchádzať? Bolo by také vzácne dívať sa na podstení, kde sa kúdolí prach z mojej obuvi, ako sa brieždi. Niet očí, čo ma sliedia. Niet uší, čo počúvajú šelesť v húštine. Je sto, je tisíc brieždení, na ktoré sa dívam z podstenia. Ale tá misa koláčov! Treba ich. Ideme sláviť príchod svitania.

Ak prídeš tejto noci s takým posolstvom, pritúlim si ťa k srdcu a poviem: Drahá Sotonka!

*

Obzri sa dobre okolo seba, či si už stihla všetko pobrať, lebo potom už bude veru neskoro, keď šľahnem kone bičom a zakričím im: "Hijó! Do cvalu!"

Ja budem pevne držať opraty. Práve preto nechcem, aby si ma rušila. Čo, ak mi na polceste drgneš do pleca? Vykríkneš, aby som opraty dobre pritiahol a zastavil ten cval priamo šialený. Hovoríš, že sa ti treba vrátiť, lebo si mnoho vecí zabudla.

Koľaj na koľaji. Mnohí už pred nami odcválali; toto sú stopy, čo ostali po ich povozoch.

Bolo by treba, aby ešte jedna čerstvá stopa pribudla. Bude sa stmievať a potom už tá cesta ani za to nestojí. No teraz ešte smelo vám sľubujem, že výhľad bude priamo úchvatný.

Vďaka vám, bratia, že ste nás prišli vyprevadiť, že ste nám ako podarúnok priniesli prísľub panorámy, čo má v sebe velebu. Do hluku kolies bude sa miešať výkrik radosti. Bol by to strašný pocit, keby sa do jasania zamiešalo zvolanie: Zastavže tento cval, musím sa vrátiť, zle som sa vystrojila na cestu.

Preto ti vravím, kým šibnem bičom po koňoch: Dobre sa obzri, aby si nezabudla, čo by si chcela vziať so sebou, pretože nezastavím skôr, kým nedocválam k bráne, kde nás budú vítať s piesňou o malej čiastke zeme, čo nás prikryje.

*

Nemohlo by sa stať, že by sme dvihli poháre, a naraz nevieme, komu by sme mali pripiť na slávu.

Povedala si, že sa už nemôžeš dočkať chvíle, kedy si nalejeme. Priznávam sa i ja, nemôžem. Jednak naše ústa vysušené. Tak dlho sme sa smädom morili... Potom slová, čo sa nám hromadia na jazyku, len vyčkávame, aby sme ich mohli vyriecť pri prípitku na slávu mnohým.

Najprv na slávu tým, čo našli pre nás uznanlivé slovo a ustúpili z cesty, keď sme sa náhlili nedočkavým krokom pod bránu splnenia.

Potom na slávu tým, čo sa vyštverali na strechy, aby nás videli a zďaleka nám kývali na znak radosti, že sa k nim blížime.

Na slávu a dobré zdravie ešte i tým, ktorí mali hrdlo zovreté dojatím nad skutočnosťou, že vám už nebude treba postávať bez konca na končiaroch, volať bez prestania po mene jeden druhého a nedočkať sa ozveny.

Naplníme poháre a potom o jedno ťa poprosím, aby si spolu so mnou zdvihla pohár a pripila si na zdravie ešte i tým, ktorí pre diaľky nedovidia, a predsa chceli by byť účastní našej hostiny. Daj pritom pozor, aby ti do pohára slza nekvapla.

Chcela by si, aby sme pripili na slávu i dňom, ktoré prídu a budú odiate nádherou? Aj orchideám, čo ti nezvädnú, aj lupeňom pivoňky, čo sa nám položí pod nohy?

Povedala si, že sa už nemôžeš dočkať? Dočkáš sa, nádobu s vínom práve otváram.

Divné ti, prečo nenalievam? Nemôžeš pochopiť, prečo mám smutný výzor na tvári?

Toto je pravda, ktorá bolí: víno nám skyslo na ocot.

Pamiatke Dr. Jozefa Špirku

DR. RFANTIŠEK HRUŠOVSKÝ

Dr. Jozef Špirko, od roku 1925 profesor cirkevného práva a cirkevných dejín v spišskom seminári, od roku 1943 docent cirkevnej histórie na teologickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, a od roku 1944 kanoník spišskej kapituly, podľahol telesným i duševným útrapám, ktoré podlomili jeho zdravie a napokon vyčerpali jeho životnú silu. Koncom októbra roku 1954 umrel ako správca fary vo Fričovciach, v košickom biskupstve.

Dr. Jozef Špirko po dokončení teologických štúdií na viedenskej univerzite neprestal študovať, lebo ako profesor si uvedomil, že ak chce vzdelávať iných, musí sa predovšetkým vzdelávať sám. S láskou skutočného vedca zaujímal sa najmä o minulosť toho kraja, ktorý mu bol ako spišskému rodákovi blízky. Jeho pozornosť upútali historicko-umelecké pamiatky Spiša, ktoré boli svedkom kultúrnej minulosti tejto čiastky Slovenska. Poznal tieto pamiatky nielen z autopsie a z odbornej literatúry, ale aj z miestnych archívov, ktoré mu boli prístupné. V roku 1936 vyšiel prvý zväzok jeho diela *Umelecko-historické pamiatky na Spiši*, venovaný architektúre. Na vydanie druhého zväzku tohto diela pripravoval sa s takou dôkladnosťou, že z týchto prípravných prác vznikli osobitné monografické štúdie ako "Starý kláštor minorítov v Levoči" alebo "Kostol sv. Kríža v Kežmarku", uverejnené v Historickom zborníku Matice slovenskej.

Pri štúdiu pamiatok výtvarného umenia dostal sa Dr. Špirko do styku aj s inými otázkami minulosti Spiša. Boli to v prvom rade rozličné vojnové pohromy, ktoré mali vplyv na osud tohto kraja a na osud jeho kultúrnych pamiatok. V archívoch bolo dosť vzácneho materiálu, ktorý vydával svedectvo o vpádoch a výčinoch českých bojovníkov v 15. storočí v spišských mestách. Ovocím týchto štúdií bola Špirkova knižka *Husiti a bratríci v dejinách Spiša 1431—1462*, vydaná v roku 1937.

Prof. Dr. Jozef Špirko dlhé roky prednášal v spišskom seminári cirkevné dejiny. Na prednášky sa svedomite pripravoval a jednotlivé problémy cirkevnej histórie vykladal vo svetle starších i novších náhľadov, ako ich podávala odborná literatúra v rozličných svetových rečiach. Pozorne sledoval odbornú literatúru a držal krok s pokrokom na tomto poli kultúry, takže si nadobudol široký rozhľad a mohol mať k mnohým otázkam i vlastné stanoviská. Z prednášok, ktoré si za roky takto pripravoval, doplňoval a stále zdokonaľoval, vyrástlo jeho dielo *Cirkevné dejiny s osobitným zreteľom na vývin cirkevných dejín Slovenska*, ktoré v dvoch objemných zväzkoch a v krásnej grafickej úprave Dr. Jozefa Cincíka vydala v roku 1943 Neografia v Turčianskom Sv. Martine.

Špirkove *Cirkevné dejiny* nie sú nijakou obvyklou kompiláciou. Dr. Jozef Špirko nadobudol si také znalosti rozličných úsekov a rozličných zjavov cirkevnej histórie, že mohol zaujať kritické stanovisko k použitej lite-

ratúre a mal odvahu hodnotiť mnohé udalosti a osoby podľa vlastného vedeckého presvedčenia. Čo týmto *Cirkevným dejinám* dodáva osobitnú cenu, je skutočnosť, že v Špirkovom diele po prvý raz sú do celkového rámca všeobecných cirkevných dejín zaradené aj príslušné kapitoly z cirkevných dejín Slovenska. Tieto čiastky, venované vývinu cirkevných pomerov na Slovensku, založené jednak na náležitej znalosti literatúry, jednak na vlastných výskumoch autorových, majú taký rozsah, aký je v slovenskom vydaní cirkevnej histórie úmerný, a majú taký obsah, že súvislosť jednotlivých úsekov cirkevného vývinu Slovenska so súčasnými dejinnými prúdmi je v dostatočnej miere objasnená a primeraným spôsobom zdôraznená.

Vydanie Špirkových *Cirkevných dejín* bolo mimoriadnou udalosťou v kultúrnom živote slovenskom. Význam tejto udalosti bol potvrdený i tým, že prvé vydanie tohto rozsiahleho a pomerne nákladného diela sa za krátky čas rozpredalo. I táto okolnosť svedčí, ako bolo toto dielo potrebné a aký hlboký môže byť jeho účinok.

Okrem niekoľkých drobnejších prác, ktoré Dr. Jozef Špirko uverejňoval v rozličných časopisoch, v rokoch povojnového zmätku vyšla jeho prenikavá šúdia *Tridentský snem,* v ktorej z príležitosti 400. výročia tohto významného koncilu zhodnotil jeho odkaz a záväznosť jeho rozhodnutí v časoch dnešných i budúcich.

Dr. Jozef Špirko ako historik nad všetko si cenil pravdu a usiloval sa spravodlivo hodnotiť každý zjav, ktorý podlieha súdu historickej vedy. Ak mal takúto odvahu pri hodnotení dávnejších udalostí, tým menej zaváhal, keď bolo treba zaujať postoj k udalostiam a zjavom súčasným. V posledných kapitolách svojho diela zaujal jasné a rozhodné stanovisko k takým súčasným myšlienkovým prúdom, ktoré v ideovom zameraní stáli v protive s katolíckou náukou a v praktickom uskutočňovaní svojho programu dostali sa do otvoreného rozporu s katolíckou Cirkvou, takže autor pokladal za potrebné i takéto náuky i takýto postup so všetkou rozhodnosťou odsúdiť.

Práve tento nekompromisný postoj verného katolíckeho kňaza, učeného cirkevného právnika a rozhľadeného cirkevného historika zapríčinil Dr. Jozefovi Špirkovi mnohé osobné príkoria, ktoré mu skrátili život. Pretože vedel neohrožene vyznávať, čo vo svojom vedeckom diele hlásal, s dôslednou vernosťou znášal všetky krivdy a poníženia. K tomuto osobnému utrpeniu pridružila sa i bolesť nad osudom katolíckej Cirkvi na Slovensku, najmä nad neslýchaným potupením veľkého spišského biskupa Jána Vojtaššáka a nad spustošením jeho diela v spišskom biskupstve.

Mohol ešte pracovať a z bohatých fondov vedomostí, ktoré si príkladnou usilovnosťou nahromadil, mohol ešte nejedným dielom prispieť na zveľadenie slovenskej kultúry. Literárna a vedecká tvorba, ktorá nám po ňom ostala, a príklad, ktorý nám zanechal, zaistili mu veľmi čestné miesto v pamäti vďačného národa. S úctou budú na tohto vzorného kňaza, skutočného vedca a pritom šľachetného človeka vzácneho charakteru spomínať najmä tí, ktorí mali česť poznať jeho život a vedia si oceniť jeho dielo.

Kniha kníh v slovenskej kultúre

Nad novým prekladom Písma svätého Nového zákona

DR. ŠTEFAN NÁHALKA

Slovenská kultúra je nerozlučne spojená s kresťanstvom. Jej vznik i jej jednotlivé fázy sú výslednicou spojenia tvorivých síl slovenského ducha s ideovými a mravnými hodnotami kresťanstva. Najnovšie pokusy spretrhať spojivá medzi slovenským kultúrnym životom a kresťanstvom nerušia platnosť nášho tvrdenia. Ide predsa o tendencie, ktoré nevyrástajú organicky z domácej pôdy. A aj keď si treba priznať, že veľa slovenských kultúrnych pracovníkov doma vo svojej tvorbe poslušne plní rozkazy protikresťanského režimu, otázne je, nakoľko sa vedia odpútať od kresťanských vplyvov. Pravdou je totiž, ako hovorí Maritain, že i revolúcia píše na svoje zástavy niekedy kresťanské heslá. A otázne je aj to, nakoľko sa tie veci, čo sú podstatne protikresťanské, dajú nazvať opravdivou kultúrou.

Ukazovateľom spätosti slovenského kultúrneho života s kresťanstvom v rozličných časoch je hlavne postoj ku zdrojom kresťanstva, medzi iným teda aj postoj ku sv. Písmu.

Je známou vecou, že každá nová epocha v slovenských kultúrnych dejinách siaha po novom preklade Písma sv. Dokumentuje sa tak opätovne orientácia každého nášho kultúrneho obdobia pri riešení aktuálnych problémov na kresťanské duchovné sily. Ale dokumentuje sa tým aj kultúrna výška patričných slovenských pokolení, lebo pretlmočennie Knihy kníh do rodnej reči svedčí jednak o vyspelosti jazykovej kultúry, jednak o vyspelosti duchovnosti, ktorá si volí i iným sprístupňuje najcennejšie duchovne dielo.

Pozastavíme sa aspoň letmo pri jednotlivých slovenských generáciách, ktoré primerane dobovým potrebám siahajú po Písme sv., oblečenom do príslušného slovenskéh rúcha, aby sme vedeli správne oceniť význam nového prekladu Písma sv. pre slovenskú emigráciu, pre súčasné slovenské pokolenie, žijúce mimo Slovenska.

Prvú rozvitú jar kresťanstva prežívali slovenské pokolenia v cyrilometodskom období. Zvestovatelia kresťanstva našim predkom, bratia Konštantín a Metod, položili základy slovanského a tým aj slovenského písomníctva práve prekladom Písma sv. a iných bohoslužobných kníh. Ku ich misionárskym prípravám na cestu medzi našich predkov patrilo predovšetkým zostavenie slovienskeho písma a preklad najpotrebnejších častí Písma sv. do slovienskej reči. V Konštantínovom životopise čítame, že keď dostal pozvanie na misijnú cestu na Veľkú Moravu "...ihneď zložil písmená, a začal písať slová evanjelia: Na počiatku bolo Slovo, a Slovo bolo u Boha, a Boh bol Slovo (Ján 1, 1) a ostatné".[1] Hodno si povšimnúť, že podľa

1) Dr. Ján Stanislav: Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v Legendách a listoch, Turč. Sv. Martin, 1950, str. 42.

tohto svedectva prvými slovanským písmom napísanými slovami bol vznešený prológ evanjelia sv. Jána. Lepší počiatok novej literatúry si nemožno žičiť.

Pri tejto prvej prekladateľskej práci išlo o najpotrebnejšie časti Písma sv. Poučuje nás o tom životopisec sv. Metoda: "... len žaltár a evanjelium s apoštolom a s vybranými službami cirkevnými bol (sv. Metod) s Filozofom (t. j. Konštantínom) preložil prvej ..."[2] Uspokojenie naliehavých praktických potrieb vo veci Písma sv. nestačilo. Svätí bratia chceli dať svojim duchovným deťom celé Písmo sv. A keď Konštantín (sv. Cyril) predčasne zomiera, na robotu s prekladaním sa podoberá sám sv. Metod: "A potom odlučiac sa od všetkého huku a starosť svoju na Boha poručiac, najprv však z učeníkov svojich ustanoviac dvoch kňazov skoropiscov dobrých, preložil v krátkom čase všetky knihy (Písma) — všetky úplne okrem Makabejských — z gréckeho jazyka v sloviensky, za osem mesiacov, počnúc od marca do dvadsiateho šiesteho dňa októbra mesiaca."[3]

Išlo o preklad z gréckej predlohy do staroslovienčiny, presnejšie do slovanského macedonského nárečia, ktorému dobre rozumeli aj naši predkoia, nakoľko diferenciácia slovanských rečí ešte veľa nepokročila.

Cyrilometodské obdobie skončilo pomerne skoro násilnými mocensko-politickými zásahmi. Aspoň navonok. Dá sa však oprávnene predpokladať, že v duchovnej oblasti týmto činom razom neprestalo. Keď sa v duši niečo zakorení, ani najráznejšie vonkajšie zásahy nestačia na to, aby sa duša tej veci okamžite vzdala. Zaiste teda aj dielo sv. Cyrila a Metoda na Slovensku malo trvalejšie účinky.

Po slávnej cyrilometodskej dobe a po rozvrátení politického rámca, v ktorom sa toto dielo u nás rozvilo, nastali najprv časy dlhého vajatania a neistoty a potom cudzej nadvlády, ktoré neboli priaznivé pre vysoké duchovné vypätie. Slovenským veriacim sa zaiste dostávalo náboženského poučenia v zrozumiteľnej reči vlastnej a z roličných príčin sa u nás uplatňovala aj čeština. V tomto ohľade na rozdiel od iných národov ani reformácia neznamená posilnenie domácej reči. Skôr naopak. Kým u iných národov reformácia prináša posilnenie národnej reči, slovenskí protestanti jednoducho prijímajú českú bohoslužobnú reč i české Písmo sv.

Bolo treba čakať až na slovenské pokolenia, ktoré boli dostatočne upevnené v katolicizme i v národnom povedomí, aby sme sa stretli s ašpiráciami po samostatnom novom zvýraznení vlastnej duchovnosti aj vo svojskom Písme sv. Také pomery nastali na Slovensku až v XVIII. storočí. Dochádza k vlastnej slovenskej tvorbe a hľadajú sa doklady o prejavoch slovenského národného života aj v minulosti. Platí to aj o Biblii. V tomto ohľade je veľmi pozoruhodná zmienka Antona Bernoláka o kódexe Nového zákona z XV. storočia. Bernolák označuje túto pamiatku za "codex Slavo-Bohemicus", napísaný r. 1469 a r. 1783 prenesený z Viedne do bratislavského cen-

2) Tamtiež str. 72.
3) Tamtiež str. 72.

trálneho seminára.[4] O aké znenie Nového zákona tu ide? Dnes nie je tento kódex známy. F. Steller však uvádza aspoň na stopu odpisu tohto kódexu, ktorý vyhotovil básnik Ján Hollý ešte ako bohoslovec.[5] Lež ani Hollého odpis sa neobjavil. Na našu otázku odpovedá Zlatoš predpokladom: "Ak ju (rukopisnú Bibliu) sám Bernolák menuje "codicem slavobohemicum", vtedy je rozhodnuté aj o tom, že ide o český text biblický."[6] Vec by si zaslúžila osobitného preskúmania. U Bernoláka "slavus" znamená "slovenský". Netreba sa vzdať nádeje, že sa aspoň Hollého odpis ešte nájde a vec sa vyrieši.

V XVIII. storočí sú slovenskí katolíci už dosť pripravení na to, aby sa dali do samostatného slovenského prekladu Písma sv. Ešte pred nedávnom sa verilo, že až popredný bernolákovec Jur Palkovič, ostrihomský kanonik, prvý preložil celé Písmo sv. do slovenskej reči. Tento náhľad je dnes prekonaný. Vo farskej knižnici v Cíferi sa prišlo na rukopis, ktorý obsahuje celý preklad Písma sv. Rukopis preskúmal po prvý raz Dr. V. Jankovič. Zisťuje, že ide o odpis prekladu a nie o prvopis. Preklad bol vyhotovený na základe Vulgáty pred rokom 1756, lebo v tomto roku už začala práca s odpisovaním. Preklad vyhotovili kamaldulskí mnísi v nitrianskom nárečí.

---

4) Bernolák vo svojej Disertácii hovorí o premene "í" na "ij" a ako príklad uvádza práve spomenutý kódex: "Uti fit in manuscripto codice Slavo-Bohemico Novi Testamenti, qui in bibliotheca Seminarii generalis cleri Regni Hungariae Posoniensis exstat ac anno reparatae salutis 1469 in Vigilia S. Jacobi per quendam Venceslaum apud s. Adalbertum scholasticum magistrum absolutus est. Codex hic in forti charta scriptus, primis litteris librorum auro et vario colore exaratis inscriptus fuit, antea catalogo librorum Collegii Pazmaniani Viennae. Inde vero Posonium anno 1783 (správnejšie sa zdá 1784 — pozn. Dr. Š. Zlatoša) perlatus est cum aliis dicti collegii libris." Dissertatio..., str. 19 a nasl. Cf. Dr. Štefan Zlatoš: Písmo sväté u Bernolákovcov, Trnava 1939, str. 291—292, poznámka 9.
Úryvky sv. Písma, ktoré sa užívajú pri bohoslužbách, boli vydávané častejšie. Zlatoš uvádza vydania z rokov 1702, 1790, 1795, 1800, 1816, 1828, 1833... Cf. c. d. str. 272, poznámka 3.

5) "...vyhrnie sa mi zo Slovesnosti (Radlinský, Slovesnosť 1864, str. 411—413) podrobnejší referát o zmiznutom kódexe od nášho slávneho skladateľa Levoslava Bellu. Hamuliak bol Bellovi starým ujcom; zato po smrti Hamuliakovi podarilo sa Bellovi uloviť "zbytky z Hollého rukopisov". V týchto zbytkoch našiel odpis Písma sv. z r. 1469. Prepisoval ho ako treťoročný teológ v trnavskom seminári r. 1807. Písmo sa končí uzávierkou: "Dokonaná jest řecz nového Zákona leta božieho Tisyce cztyrsteho, šedesáteho, deváteho, a to u wigilgi sv. Jakuba apoštola božieho, skrze ruce Václava niekdy u svatého Woytiecha přebyvajicieho za Mistra Sskolnieho..."
Náhrada za drahú pamiatku už je zabezpečená v odpise nášho básnika. Ale po odpise už ľahko možno stopovať i prakticky, t. j.: a) V pozostalosti básnikovej, kde Biblia mohla byť. b) V pozostalosti Hamuljakovej, do ktorej sa vliala i pozostalosť básnikova. c) V pozostalosti Matice slovenskej, ktorá prijala i pozostalosť Hamuljakovu. d) V knižnici seminárskej v Trnave. e) V pozostalosti Palkovičovej, lebo od neho mohol ju mať Hollý...", Ferdinand Steller: "Storočná slovenská biblia", Slovenské pohľady, ročník 45 (1929), str. 755-756, poznámka 9.

6) Dr. Š. Zlatoš, c. d. str. 55

Autor prekladu nazýva svoje dielo slovenským. Prvý i druhý zväzok má názov *Svaté biblia slovénské* . . .[7]

V druhej polovici XVIII. storočia vystupuje celá uvedomelá slovenská generácia pod vedením Antona Bernoláka. Nemožno už dnes tvrdiť, že by až touto generáciou začínala slovenská spisba vôbec, ako sa mýlne donedávna ešte hovorilo. Ale pravdou je, že táto generácia zachytáva slovenské snahy z minulosti po vlastnom slovenskom vyjadrovaní duchovnej tvorby, vlastným pričinením dotvára tieto snahy na samozrejmý národný prejav a v bohatej literárnej tvorbe dokazuje bohatosť slovenčiny vo forme západoslovenskej. Treba povedať, že pri všetkých týchto snahách slovenské Písmo sv. bolo stále v popredí záujmu. Myslel naň už sám Anton Bernolák. Sám nám to dosvedčuje vo svojej *Etymológii*, keď odpovedá na námietku, že on ako kňaz mal by viac dbať na to, aby obstaral Slovákom Písmo sv. a nie písať gramatiky: "Ale dobromyselní mužovia mali by uvážiť, že na tak ťažké a veľkolepé podujatie, aby sa ono náležite vyplnilo, okrem iného sa nevyhnutne vopred vyžaduje pravá ako aj dôkladná znalosť slovenskej reči a výslovnosti; a túto by si nadarmo žiadal od toho, kto si výborne neosvojil správne pravidlá Gramatiky spolu s Etymológiou prísne vzatou. Najprv som sa teda musel namáhať vo vypracovaní týchto jazykovedných odborov a musel som ustáliť spôsob správneho hovoru a písania, aby sa len potom mohly panonským Slovákom odovzdať Božie Písma v pravej, pôvodnej a rodnej slovenskej reči. A aby som sa úprimne priznal, a to je skutočnosť, to bola méta, to bol jediný cieľ všetkých mojich doteraz podujatých námah pre vzdelanie slovenskej reči."[8] Bernolák sám nestačil aj tento vysoký cieľ uskutočniť. Na preklad Písma sv. sa podujal popredný člen jeho kultúrneho okruhu Jur Palkovič, ostrihomský kanonik, vydavateľ Bernlákovho *Slowára* a plodný spisovateľ. Od neho máme tlačou vydané celé Písmo sv. v bernolákovskej slovenčine *Swaté Písmo staréh*o *i nowého Zákona, podľa obecného latinského, od sw. Rímsko-Katolíckég Cirkwi potwrdeného, Preložené s Prirownáním gruntowneho Textu na Swetlo widané. W Slowenském nárečí Nitranském W Ostrihome . . . Ďel prwní 1829, S. 1560. Ďel druhý 1832, S. 935.*[9] Radosť katolíckych Slovákov z nového prekladu Písma sv. primerane vyjadril básnik Ján Hollý, ktorý sa teší jednak tomu, že prameň Božích právd dostali Slováci v rodnej reči, jednak tomu, že slovenská reč má taký skvost.[10]

---

7) Vendelín Jankovič: "Prvý slovenský preklad celého Písma svätého, Verbum, roč. I., str. 22—33.

8) Etymologia vocum slavicarum, sistens modum multiplicandi vocabula per derivationem et compositionem, ab Antonio Bernolák concinnata, Tyrnaviae 1791, Praefatio A2, cf. Jozef Kútnik Šmálov: "Zástoj katolíckej hierarchie v slovenskom národnom a kultúrnom živote", Sborník Mons s. Martini, Ružomberok 1947, str. 71.

9) Ľudovít V. Rizner: Bibliografia písomníctva slovenského, Turč. Sv. Martin, 1932, IV, str. 6.

10) Cf. Dr. Š. Zlatoš, c. d. str. 158.

V druhej polovici minulého storočia mali Slováci nové ťažké úlohy. Bolo sa treba ubrániť proti maďarizácii a dopracovať sa v každom ohľade rovnakého postavenia s ostatnými kultúrnymi národmi. V tomto všestrannom zápase nemohla ostať bokom ani otázka Písma sv.; tým viac, že po uzákonení stredoslovenského nárečia za spisovnú reč sa u slovenských katolíkov živo musela pociťovať potreba mať toto základné dielo v aktuálnej literárnej reči. A skutočne už od r. 1857 začínajú sa katolíci domáhať kultúrneho spolku, ktorý by sa postaral aj o nový preklad Biblie. Až r. 1870 sa podarilo tieto snahy uskutočniť. Slovenskí katolíci hlavne pričinením Andreja Radlinského dosiahli schválenie kultúrnonáboženského spolku pod menom *Spolok sv. Vojtecha*. Nový spolok si vo svojom pracovnom programe na prvom mieste stanovil vydanie nového Písma sv.[11]

Prvé redakčné práce začal sám Radlinský s J. Palárikom. Ale v ťažkých pomeroch sa aj nové dielo rodilo naozaj veľmi ťažko. Rozhodný krok urobil Spolok sv. Vojtecha až r. 1904, keď poveril Jána Donovala, známeho pod básnickým menom Tichomír Milkin, redaktorstvom nového prekladu Písma sv. Donoval preložil Evanjelium sv. Marka a Apoštolské listy. Ostatné časti Nového zákona preložili jeho spolupracovníci: Martin Kollár, Pavol Bednár, Jozef Buday, Ferdiš Juriga, Martin Hoits, Pavol Príhoda a Ján Vlosák. Starý zákon ostával nenačatý. Roku 1908 dostala správa Spolku sv. Vojtecha list od Andreja Hlinku zo segedínskeho väzenia, v ktorom stojí: "Jak ďaleko ste s prekladaním sv. Písma? Ktoré knihy ešte nemáte? S Božou pomocou by som sa pustil do toho..."[12] Správa Spolku sv. Vojtecha poverila A. Hlinku, aby zaobstaral preklad Starého zákona. A. Hlinka si našiel spolupracovníkov — Jána Vojtaššáka, Ignáca Kojdu, Jána Dorníka, Štefana Kofrita a Viktora Milana. Títo preložili Mojžišove knihy a Jozueho. Všetko ostatné zo Starého zákona preložil A. Hlinka sám. Celý preklad dostal na revíziu Fr. R. Osvald a r. 1912 bolo dielo pripravené do tlače. Od r. 1913 s dlhšou vojnovou a povojnovou prestávkou až do r. 1926 vydával Spolok sv. Vojtecha tento preklad po zväzkoch. Až vtedy mohlo vyjsť aj súborné vydanie celého diela *Písmo sväté Starého i Nového zákona z latinského typického vydania Vulgaty na slovenský jazyk preložené.* Na základe tohto vydania aj keď po menších jazykových úpravách vydával v ďalších rokoch Spolok sv. Vojtecha podľa potreby *Nový zákon* i *Čítania a evanjeliá.*

Po dosiahnutí štátnej samostatnosti bolo treba Slovákom na všetkých poliach dokázať zrelosť a schopnosť stáť na vlastných nohách. Aj na kultúrnonáboženskom poli sa tento dôkaz bezpečne podal. Svedčia o tom aj udalosti okolo Písma sv. Cítila sa potreba prekladu z originálneho textu, ktorý by bol na výške súčasnej textovej kritiky i exegézy. Utvorila sa komisia odborníkov, ktorí mali takýto preklad obstarať. Preklad sa skutočne aj vyhotovil. Ale preťahovačky organizačného rázu zavinili, že sa včas ne-

---

11) Ján Pöstényi: Dejiny Spolku sv. Vojtecha, Trnava 1934, str. 20.

12) Cf. Písmo sv. Starého i Nového zákona..., Trnava 1913—26, Predmluva od J. Pöstényiho.

dostal do rúk verejnosti. *Nový zákon* v preklade Š. Zlatoša a A. J. Šurjanského vyšiel až r. 1946 a *Žaltár* v preklade M. Stanislava r. 1948. Ostatné časti nemohli vyjsť, nakoľko komunistický protináboženský režim znemožňuje aj vydanie tohto diela.

Po druhej svetovej vojne musela značná časť Slovákov opustiť svoju vlasť najprv z politických a neskoršie aj z náboženských príčin. A keď komunizmus rozdelil Európu novým čínskym múrom nielen mocenskopoliticky, ale aj kultúrne, Slováci v zahraničí ostali celkom odrezaní od domova. Aj v ohľade kultúrnonáboženskom. Následkom toho sa im treba samým postarať o svoje kultúrne a náboženské potreby. Za takýchto okolností sa naliehavo pociťovala aj potreba Písma sv. Potrebujeme slovenské Písmo sv. na formovanie vlastného duchovného života. Potrebujeme Písmo sv. v slovenskej reči na zvládnutie dobového ideového zápasu tak, aby sme aj domovu, v ktorom sa miesto kresťanstva násilne chce usalašiť materialisticko-ateistický životný štýl, vedeli priniesť zdravý priebojný kresťanský poriadok. Len tešiť sa možno, že tieto potreby nevyznievajú ešte ďalej bez zadosťučinenia. Karol Strmeň nám podal nový preklad *Nového zákona*.[13] Nový preklad je vyhotovený na základe Vulgaty s prizeraním na grécky text. Preklad zrevidoval Dr. biblických vied P. V. Pavlovský SJ. Praktické ciele, ktoré autor prekladu sledoval, jeho dielo dosahuje. Strmeňovým prekladom *Nového zákona* aj Slováci v zahraničí zaraďujú sa dôstojne medzi slovenské pokolenia, ktoré pri riešení generačných úloh siahajú po Písme svätom v primeranom rúchu.

Žiada sa slovo aj o vonkajšej úprave nového vydania Písma sv. Dielo vyšlo na dobrom papieri vo vkusnej úprave. Keďže je tlačené priveľkými literami, narástlo na objemný zväzok dosť veľkého formátu. Možno sa teda pokochať peknej knihe. Možno ju mať ako reprezentačnú vec v knižnici. Možno ju doma pohodlne čítať. Nemožno však pokladať toto vydanie za praktickú príručku každodenného života, ktorú si treba vziať na cesty, ktorú treba dať do rúk mládeži, keď ide či už do školy alebo na rekreačný pobyt, ktorú by bolo treba dať aj tým našim bratom a sestrám, čo sú ešte v lágroch a našim mladým mužom vo vojenských oddieloch. Treba dúfať, že sa dočkáme aj takého praktického vydania Písma sv.

U slovenských katolíkov malo teda Písmo sv. význačný zástoj vo všetkých fázach národnej kultúry. Slovenskí evanjelici mali k Písmu sv. srdečný pomer. Ale z hľadiska národnej kultúry nemalo u nich Písmo sv. ani zďaleka taký význam ako u katolíkov. Až po najnovšie časy aj pre súkromnú potrebu používali české znenie Biblie a v bohoslužbách ho používajú stále.

---

13) Nový zákon Pána nášho Ježiša Krista, preložil Karol Strmeň, člen Slovenského ústavu pri opátstve sv. Andreja-Svorada v Clevelande. Vyšlo v Bosak Publications, Inc., Scranton, Pa., U.S.A. 1954.

Poznámky

LITERATÚRA POSLUŠNÁ A SLÚŽIACA

Otázka, prečo je socialistický realizmus chudokrvný a nepravdivý, je dosť ľahká a jednoznačne riešiteľná. Oficiálny smer režimu, jeho propagátori a realizátori majú vopred určenú schému, na ktorú každého a všetko musia natiahnuť. Nejde o pravdu umeleckého obrazu, ale len o to, aby sa slúžilo budovaniu socializmu.

Povojnovú literatúru na Slovensku možno rozdeliť do troch skupín:

OD ROKU 1945—1948. Toto obdobie je naplnené varom, prudkou diferencovanosťou myšlienkovou a štýlovou. Časť autorov musela mlčať, lebo za demokratickou fasádou sa plnili väzenia a zakazovalo sa písať (E. B. Lukáč, V. Beniak, M. Urban a ďalší), ale tí, čo písali, mali svoje skupiny a vyhranené smery. Pri zjednodušujúcom pohľade vidíme dve skupiny.

Skupinu katolícky orientovaných autorov okolo časopisu Verbum, ktorú charakterizovala odvaha a hlboko prežité zápasenie s problémami. Prekladali západných autorov, písali vlastné diela a objavila sa tu i hodnotná poézia. Táto skupina pomohla Slovensku žiť v ovzduší zdravej kresťanskej kultúry a hlboko pôsobila na formovanie mladej slovenskej inteligencie. Jej zásluhou sa začalo Slovensko oboznamovať s myšlienkami Maritainovými, Lippertovými, Péguyho a iných kresťanských mysliteľov a spisovateľov.

V druhej skupine stáli autori komunistického razenia, alebo komunizmu kurizujúci a tí, ktorí svojou myšlienkovou tápavosťou boli dobrou pôdou pre komunistických propagandistov. Títo povačšine písali hrdinské epojeje na "Slovenské národné povstanie", nadávali na všetko staré, ale okrem politickej podpory nemali inú podporu. Ich hlas znel hmlisto, chladno a cudzo, nehovorili slovenskému čitateľovi z duše a do duše.

OBDOBIE OD ROKU 1948—1953. Charakterizuje ho prísna kontrola Strany. Diela sú šablonovité, písané podľa smerníc Ústredného sekretariátu komunistickej strany. Spisovatelia a básnici sa podriaďujú nariadeniam a píšu na objednávku, na rozkaz. Zo Sovietskeho Sväzu preniká teória bezkonfliktovosti. Podľa tejto cudzej a neživotnej teórie nemôžu hrdinovia diel osobne narážať na vnútorné rozpory a problémy, lebo socializmus ich plne uspokojuje. Jediným ich problémom je boj o vyššie výkony, pretekanie sa v neosobných, kolektívnych činoch. Človek sa topí a zaniká v mori beztvárnej masy. Osobný život ustupuje, začína sa žiť len na schôdzkach, v továrni a v bani. Najmä poézia na začiatku tohto obdobia je jednotvárna, bez životného obsahu. Nekonečná šedivosť v témach, ale i v štýle. Odmieta sa lyrika ako nebudujúca a nebojovná. V druhej polovici tohto obdobia počuť už hlasy že literatúra sa stala suchou, priveľmi didaktickou a málo čítanou.

OBODOBIE OD ROKU 1953. Iná taktika nastúpila, keď už i v Sovietskom Sväze sa započala pretriasať kríza v umení. V SSSR odzneli dosť odvážne prejavy, ktoré teoreticky znamenajú prerastenie (keď nie poprenie) socialistického realizmu. Ehrenburg a iní sovietski spisovatelia volajú po životnejšej literatúre, po pravdivejšom zobrazení skutočnosti. Ochlopkov dokonca používa až priodvážnu terminológiu, keď hovorí: "Umenie sa stalo hlasnou trúbou idey." Toto ovplynilo i komunistických teoretikov u nás a odvážili sa tu i tam niečo povedať. Karvaš pri diskusii o jeho knihe Pokolenie v útoku hovorí, že socialistický realizmus nesmie byť sterilitou, ale košatosťou a iskrivosťou; a literárny kritik Matuška volá do boja proti šedivosti a nudnosti tém. No s výpraskom, ktorý dostal od vedenia Strany Ehrenburg, končia i na Slovensku zúfalé pokusy o životnú a ľudskú literatúru.

V krátkom prehľade nemôžeme podať celú šírku literárneho života na Slovensku, ale dotkneme sa len niektorých predstaviteľov, aby sme na nich ukázali tragédiu súčasnej slovenskej literatúry.

Aby sme pochopili účinnosť a dosah jednotlivých spisovateľov na dušu slovenského čitateľa, musíme zachytiť ich vývojovú krivku. Lepšie sa môžeme orien-

tovať, keď autorov zadelíme do troch skupín, ktoré nám ukážu mnohé ťažko vysvetliteľné javy vo výraznejších farbách.

Do prvej skupiny môžeme zadeliť autorov starších, ktorí už pred obdobím komunizmu mali svoje miesto v literatúre. Myslíme tu najmä na skupinu nadrealistov: Žáryho, Fábryho, Reisla, Brezinu, Bunčáka, Lenku atď. Ďalej môžeme sem zadeliť Kostru, Horova, Bendovú, Tatarku, Hečku a ďalších. Posledni síce nepatria do skupiny nadrealistov ale na pôdu marxizmu prešli práve tak rýchlo a ľahko, ako nadrealisti. Títo umelci sa stali nosnými stĺpmi socialistickej literatúry u nás. Nemôžeme ich obísť bez zamyslenia sa. Prečo títo umelci, ovládajúci techniku umenia, ľudsky sklamali a prirýchlo preobliekli svoje presvedčenie? Bolo to najmä preto, že ich meštiacky a pseudohumánny náhľad na svet nebol ničím pevným. Ich ideové tápanie, neujasnenosť a zmätenosť pohľadu na svet bolo dobrou pôdou pre marxizmus. Ostrý nápor, ktorý režim vyvinul na nich, nemohol byť ničím zadržaný.

Skupina nadrealistov sa pridala skoro hurá spôsobom ku komunizmu. Je pochopiteľné, že ich počiatočné práce boli veľmi ovplyvnené starými pracovnými metódami, avšak v súčasných prácach už starú, voľnú poetiku prekonávajú a píšu presne podľa požiadaviek socialistického realizmu. Kritika sa veľmi pochvalne zmieňuje o Žárym. Roku 1948 vyšla jeho epická zbierka Meč a vavrín. Od nej už urobil veľký krok ku komunistickému videniu skutočnosti. Žáry si stavia akýsi program týmito veršami:

A básnik-dedič bohémy / si olejuje práchne kosti, /
púšťa sa písať poémy / o ľudskom šťastí, o radosti.

A pozrime sa na iný jeho verš, v čom vidí básnik Žáry ľudskú radosť:

Na hornom konci vežu / odškvrtly kaťuše /
tú druhú blesky režú / skonáva bez duše.

Odstrániť všetko staré, čo podporuje náboženské blúznenie je nielen úlohou agitátorov-politikov, ale i agitátorov-básnikov.

Podobne, až na neroznanie spievajú i ostatní. Aby sme sa vyjadrili slovami známeho, umlčaného básnika: "Spievajú. aby im sláva učesala vlasy."

Bunčák pri Stalinovej smrti skladá tieto verše:

Otrokov niet, národy začali novú dobu
a na ich čele stojí súdruh Stalin.

A ďalej v tej istej básni hovorí:

Že dodýchal? On dýcha pľúcami všetkých nás.
Srdce mu nebije? Internacionálou denne zvoní!
On žije, dýcha, je večný jeho hlas.
aj žiariť bude ako slnce v tôni.

A ešte pridáva túto perlu:

Stalin sa narodil ľudstvu pre radosť!

Skutočnosť koncentrákov, zúfalého utrpenia a preplnených väzníc hovorí o záplavách bolesti, v ktorej sa topí náš národ, i ostatné národy za Železnou oponou. Bolestné, až drásavo bolestné prežívajú opak týchto veršov. Priepasť medzi realitou a písaním spisovateľov sa nedá preklenúť; je hlboká a široká. Možno pod povrchom oficiálnej poézie, ktorú vyrábajú predajní básnici, vybuchuje a víri iná poézia, poézia umlčaných, poézia pravdivá a túžiaca po slobode. Tá ale dnes nemôže prenikať k čitateľom.

Z tejto skupiny zasluhuje ešte pozornosť Ján Kostra, básnik dobrej veršovej techniky a svojského videnia. Dnešný Kostra nie je už tým básnikom, akého sme poznali prv. Svoje umenie úplne zapriahol do káry režimu. Básnik prírody, šípových kríkov a ospevovateľ ruží spieva dnes inú melódiu. Jeho zbierka Na Stalina je oslavou človeka, ktorého nemôžeme spomenúť bez toho, aby sme zároveň nevideli milióny mučených v Rusku, zavraždených a prenasledovaných u nás doma. Kostra sa prepožičal na špinavú úlohu. Škoda, že tak nízko padol a zradil všetko,

čo sme u neho pokladali za hodnotné a krásne. Ukázalo sa, že za pozlátkou pekných slov bolo prázdno, pusto a rozklad. Hoci každý tušil i vedel, že v ňom nie sú také hĺbky, ktoré by sme mohli prudko milovať, vážili sme si ho a veľa sme mu vedeli prepáčiť.

Kostra, básnik "krehkej nádhery" dnes spieva o úderníkoch:

Úderník Kovosmaltu, / bývalý bíreš veľkomožného, /
rozprával o tom, jak sa mal tu, / v tom žírnom kraji, /
keď si tu žili ako v raji, / zákonom chránení /
kapitalistickí ľudožrúti . . .

A sám sa posmeľuje, keď píše tieto verše na prítomnosť:

Sme chlapi, ešte máme jasné hlavy /
a zodvihneme život, plný slávy
nad staré biedy, krivdy, neporiadky.

Jeho báseň, ktorá má zachytávať minulosť, až prekvapujúco sa hodí na dnešok. Kto vie, možno bol aj dneškom inšpirovaný, ale odvahy asi nenachádza, aby to napísal o dnešku:

Protivnú kastu v tôni koristníkov,
vyrába škola na bežiacom páse,
Slovensko tŕnok a šípových kríkov
do idilických básní plače.

Za oslavnou fasádou výrobcu šťastia iste plače Slovensko a jeho plač má tú najtragickejšiu chuť, lebo musí plakať skryto, niekde v kútiku, kde nikto nesliedi pátravým pohľadom. Možno Tatarka vo svojom románe ani sám nevedel, že sa mu podaril pravdivý realistický záber dneška, keď píše: "... všetci vás chceli doviesť na to isté (je reč o agitátoroch, ktorí sa stále motajú po dedinách): aby ste nechali svoje, aby ste nežili, ako ste žili, mysleli, robili doposiaľ, ale aby ste vstúpili do družstva, alebo šli robiť do bane, do fabriky, alebo na tú trať, čo nás mala spojiť s naším najvernejším spojencom, so Sovietskym Svázom. Povedať nie, to Orenčák nechcel kvôli deťom a privoliť, pristať? Pristaň, bože môj, aby ti do kolena vŕtali, alebo skôr ešte: vŕtaj si sám dobrovoľne, z presvedčenia."

Do druhej skupiny môžme zaradiť komunistických autorov staršej gardy i mladých, ktorých vyniesol na povrch až komunizmus. Novomeský sedí vo väzení, Poničan mlčí. Z mladších básnikov je to najmä Lajčiak, Štítnický a Krno, z prozaikov Mináč, Lazárová, Karvaš a literárny kritik Matuška.

Najtypickejším odchovancom komunizmu je Lajčiak, mladý autor, ktorý hneď prvou zbierkou Súdružka moja zem už roku 1949 vyslovil sa plne marxisticky. Spievala o úderníkoch, brigádnikoch, o mieri, o fabrikách a traktoroch. Od svojho debutu vydal už niekoľko zbierok; medziiným Vernosť. Je to oslava hraničiarov, ktorí strážia stýraný ľud ,aby nemohol ujsť pred svojimi otrokármi. Nová, ale tragická téma: oslava tých, ktorí chladne a so surovou odvahou vedia odstreliť zo svojho úkrytu režimom prenasledovanú obeť. Lajčiak je mladý, sotva tridsaťročný, ale jeho kariéra je charakteristická pre zanietenca režimu. Je laureátom štátnej ceny.

Hneď v začiatkoch ho komunisti postavili príliš vysoko, takže nik sa neodvážil proti nemu nič namietať. Jeho videnie sa stalo normou, ktorú začali napodobňovať nielen mladší, ale i starší. Vniesol do poézie prvok, ktorý by sme mohli nazvať permanentným nadšením, sirupovou sladkosťou. Všetko komunistické je pre neho krásne, mladé, jarné, jasné. Socializmus je mu životom, nad ktorý nebolo a nieto. Odcitujeme len dve ukážky z jeho poézie. Prvá je zo zbierky Pozdrav (1949), druhá z Vernosti (1952).

Posledné tanky / Mesto opúšťali. / Veliké šťastie moje / blyslo sa na ich broni / A na Slovensko / Usmieval sa Stalin.

Keď snívam, myslím tíško na ňu, / lebo je sila v prostej veci: / Milujme, súdruhovia, stranu / spôsob žitia, nielen reči.

Prozaik Mináč je v tejto skupine zaujímavý tým, že má asi najviac odvahy. Vo svojich dielach vie ukázať, aspoň letmo a v medziach stranníckej disciplíny, na nedostatky komunistov. Za tento spôsob bol raz kritizovaný a vylúčený zo Sväzu slovenských spisovateľov. Avšak neskoršie ho znovu prijali.

Literárny kritik Matuška so svojím vtipným a elegantným krasorečnením vzal si na starosť preverovanie a prehodnocovanie starých autorov a hľadá v nich marxistické tóny. Úctyhodní mŕtvi by sa iste divili, čo všetko povraveli za svojej pozemskej púti. Na to, aby zo starých majstrov robil niekto agitátorov dnešného režimu, nemohli si komunisti nájsť výrečnejšieho človeka. Píše tak, že čitateľ má chuť uveriť mu, hoci vie, že polopravda je pre Matušku pravdou, a že každá zámlka v glosovanom diele hovorí pre komunizmus. Matuška hovorí nepravdu s arogantným, až bezočivým úsmevom. Jeho preverovanie dávnych mŕtvych iste ovplyvní pohľad mládeže na našu literárnu minulosť.

Do tretej skupiny by sme mohli zadeliť autorov, ktorí sa spreneverili svojmu kresťanskému svetonáhľadu a preplávali do iných vôd. Najväčšiu váhu majú z nich dvaja autori: zo starších P. G. Hlbina a z mladších Vojtech Mihálik. Najmä Mihálik je básnik vysokých umeleckých kvalít, silného slova a obrazu, vie písať výbušne a prudko, strhujúco. Mihálik debutoval zbierkou Anjeli, ktorú vydal Spolok sv. Vojtecha. Katolícka kritikou bola prijatá s veľkým nadšením. V tejto zbierke vyslovil autor mnohé krásne veci a s ňou stál na pôde kresťanstva. Mladý básnik, skoro ešte chlapec, nestačil však dozrieť a dorásť v započatej ceste. Marxisti bojovali o získanie umelcov a po roku 1948 ich snahy boli tvrdšie a jednoznačnejšie. Boli len dve cesty: mlčať, alebo slúžiť. Mihálik mlčať nechcel. Ďalšia jeho zbierka Plebejská košeľa bola už hľadaním nových ideových oblastí. Ovzdušie bratislavskej univerzity vplývalo na neho. Bol to najmä profesor Mráz, ktorý videl jeho talent a preto mu začal prízvukovať jeho robotnícky pôvod, ktorý ho, vraj, zaväzuje prispieť do boja robotníckej triedy. Túžba po vyniknutí, blýskavosť slávy a láska k žene, ktorá bola vzdialená od kresťanského zmýšľania, dokončili jeho odklon. Zbierkou Spievajúce srdce, za ktorú dostal štátnu cenu, už úplne zakorenil v marxizme. Zavrhuje starú vieru, z ktorej kedysi čerpal a nahrádza ju novou: vierou v Stranu, Sovietsky Sväz a v robotnícku triedu. Nakoľko je jeho "konverzia" úprimná, nedá sa vedieť. Pretože veľmi dobre pozná dušu kresťana, pozná i zbrane, ktorými ju môže ohroziť a otriasť. Túto tragicuú úlohu vzal Mihálik na svoje mladé plecia (má asi 29 rokov).

V Spievajúcom srdci hovorí o starom Slovensku:

Slovensko, zamúčené v mlyne modlitieb / jak temravou sa vliekło po slnečnej stráni, / so švábkou žuvalo svoj kukuričný chlieb / dravými čeľusťami . . .

Celý svoj náboženský cit, ktorý nemôže vyrvať zo svojho srdca, preniesol na falošnú modlu a prináša jej obete.

V zbierke Ozbrojená láska objasňuje takto svoj náhľad na poéziu:

Veď poézia ako hviezda žhavá / zo žitia musí staré temno hnať / a básnik v čase, keď sa život stavia / tiež musí normu spevňovať.

Jeho poézia je silnou ranou, premyslene voleným úderom do duše mladého pokolenia. Je to hlavne preto, že dnes už nie je u nás poézia len pre úzky kruh čitateľov, ale rozličnými cestami sa dostáva do najširších vrstiev.

Ďalším kapitulantom je Hlbina. My, čo sme poznali jeho staršie verše, v ktorých bolo všetko ružové a belasé, pekné a jednoducho priezračné, predsa sme len boli prekvapení, že sa z neho stáva tvrdý agitátor režimu. Prečo stroskotal? Možno pre svoj zjednodušený pohľad na život. Chápal ho dosť sladko. Jeho postoj k náboženským témam, ktoré zaberali skoro celú jeho doterajšiu básnickú činnosť, nebol dostatočne hlboký. Keď prišiel prudký a nemilosrdný víchor boľševizmu, nevedel sa mužne zachovať. Čakali sme mlčanie, ako sa vedelo do neho ponoriť veľa

umelcov, a i talentovanejších; on však začal spievať. Potom nastala cesta dolu. Čo hovorí v básni "Moja cesta"?

Aký to malo všetko zmysel? / Zostali spomienky zlé, haky-baky. / Po celé roky na kríži som visel / a rozháňal popolavé mraky. / Nebudem viacej písať na oblaky, / na starých bohov hluchú ódu, / keď novú mládež vezú naše vlaky / a brigádnici idú do pochodu.

Padol básnik-kňaz a jeho verše majú ospravedlniť jeho pád. Ale to ešte nie je dosť. Tých, čo ešte vidia, že zlo je zlo a upozorňujú ho na to, by najradšej nevidel a nepočul, a preto svojich politických pánov napomína:

Vyničte potkanov a myši, / bedlite ľudia nad slobodou!

Teda tí, čo sú proti režimu už nie sú ľudia, ale potkany a myši. Takto básní v svojej zbierke Mierové ráno.

To bol len stručný a útržkovitý výlet do súčasnej literatúry na Slovensku. Nedotkli sme sa bližšie prozaikov, hoci sa žiada i o nich niečo povedať, veď napr. Hečkov román Drevená dedina vyšiel v 200.000 výtlačkoch a bude i sfilmovaný. Exilná kritika by tu mala robiť závažnú a hlbokú analýzu. Vyzerá to tak, že exil zabúda na domov a pomaličky hryzie vlastnú kosť a ostatné je mu všetko ďaleké. Je pravda, Slovensko je ďaleko, ale jeho život nám musí byť blízky: čo páli ľudí doma, to má páliť i nás, lebo ak sa raz vrátime, prídeme medzi cudzích ľudí, ktorí nebudú rozumieť nám a ktorým nebudeme rozumieť my.

FERO ZOBOR

KAVKY A ŠKORCE

"Keď pred bezmála dvesto rokmi génius slovenský tak vysoko vzniesol ratolesť", čítame na 26. strane almanachu, venovaného literatúre, "veríme v jeho nové zjavenie sa aj v našom čase."

Mnohí síce veria skôr v prácu než vo zjavovanie sa géniov, lebo iste nie neprávom sa hovorí, že génius je 90% usilovnosti a 10% nadania, no čítam ochotne ďalej:

"Treba sa nám započúvať do hudby jeho krídel."

Započúvaný do krídel, čítam o vetu ďalej:

"Tu je zbytočný škrek škorcov a kaviek, ktoré sa zahniezďujú na Slovenskom Parnase doma i v zahraničí. Génius nie je lokálpatriotizmus — povedal Beniak. Môže sa zjaviť i tuná medzi nami."

Koniec citátu.

No kto, prosím ťa, láskavý čitateľ, sú tie zahraničné kavky a škorce, ktoré tak odporne škriekajú na slovenskom Parnase? V zahraničí píšu poéziu Žarnov, Dilong, Mlynarovič, Okáľ, Šprinc, Jusková, Doránsky, Bešeňovský, Zvonár, Zobor atď.

Kto z nás priatelia, je kavka a kto škorec? Kým nám Boh dychu dopriava a kým spieva naše srdce, nuž len spievajme. Práca patrí nám, sláva Bohu (chvalabohu, že v emigrácii rozumný človek ani len nepomyslí na slávu) a kritikovi prislúcha povinnosť precizovať a hovoriť jasne. To je jeho úloha i honor. My čakajme v bázni Božej. Keď sa dozvieme, kto z nás je kavka a kto škorec na slovenskom Parnase, budeme pokračovať s primeranou pokorou a s odstrašujúcou trpezlivosťou. Génius je génius a zjaví sa, kde chce. Nezľakne sa kavky, nezľakne sa škorca, nebojí sa nevhodného tesťa, udrie ako blesk. Je výplodom emigračnej mytológie; túžbou tých, čo sa nechcú "skvieť v malosti"; plameňom duchov zasnených.

My, čo tvoríme a budujeme v potu tvári, s ním do styku ani neprídeme. Boh nám nedal vznášať sa do výšok "s ratolesťou rozkvetu", no udelil nám púšť, na ktorej musíme vypestovať kvety a zabúdať na zjavenie sa géniov a fatamorgán.

KAROL STRMEŇ

Knihy

JANKO SLOVENSKÝ. Konštantín Čulen. Kanadský Slovák, Winnipeg, Man., Canada: 1954. Strán 200. $1.00.

Jednou z úloh slovenských spisovateľov, vedcov, publicistov a novinárov v exile je odkrývať kapitoly kultúrnych udalostí medzi zahraničnými Slovákmi, hlavne na severoamerickej pevnine, kde slovenský život sa koncentruje trištvrte storočia a kde sa vytvorili z každého ohľadu pozoruhodné duchovné diela. Konštantín Čulen patrí doteraz medzi najsystematickejších skúmateľov americko-slovenského života. Mal na to vhodnú príležitosť, keď vykonal do Spojených štátov dve návštevy v časoch, keď mohol zozbierať pomerne dosť materiálu ešte od žijúcich dejateľov slovenských, ktorí patrili do prvej generácie slovenského prisťahovalectva.

Čulen spracoval tento materiál v objemných Dejinách Slovákov v Amerike (Slovenská Liga, Bratislava, 1942) a v diele Slováci v Amerike (Matica Slovenská, Turč. Sv. Martin, 1938). Možno povedať, že tieto dve Čulenove práce budú základnou smernicou pre každého, kto sa bude vracať do minulosti amerických Slovákov a kto sa bude chcieť bližšie zaoberať ich národnými, politickými, kultúrnymi a sociálnymi dejinami.

Čulen v rozličných biografických štúdiách a vo fragmentárnych ukázkach, pouverjňovaných v časoch Slovenskej republiky v jednotlivých revuách a novinách, odokrýval ďalšie jednotlivosti zo života amerických Slovákov. Právom sme očakávali od neho, že dvoma objemnými dielami neskončil v tomto smere svoj literárny plán.

Najnovšia jeho práca Janko Slovenský je toho dokladom. Konštantín Čulen ako prvotriedny slovenský novinár splatil v tomto diele v prvom rade daň zakladateľovi prvých slovenských novín v Amerike. Čulen sýtymi farbami vylíčil nielen okolnosti, za akých zakladal a vydával Janko Slovenský s bratancom Júliusom Wolfom Amerikánsko-Slovenské Noviny, ale načrtol i mnoho jednotlivostí zo života J. Slovenského i jeho súčasníkov, spolupracovníkov a slovenských národovcov, ktorí začínali organizovať americkú Slovač a poskytli jej prvú pomoc na poli duchovnom. Tak je tu výrazne zachytený profil Petra Rovnianka, ktorý prevzal Amerikánsko-Slovenské Noviny po Slovenskom, a je tu znamenitá črta Eduarda Schwartza-Markoviča, zakladateľa a redaktora druhého slovenského časopisu v Amerike Nová Vlasť.

Najnovšia Čulenova práca je kusom slovenských dejín v Amerike. Patrí k prednostiam Čulenovho pera, že životné osudy jednotlivých postáv vie umiestiť do celkového dobového rámca a jeho dejepisné znalosti mu v tomto znamenite pomáhajú. Preto napríklad vylíčenie pomerov v Kláštore pod Znievom za čias Slovenského štúdií majú veľkú cenu a sú jedinečnou protiváhou i doplňkom toho, čo prichodí prežiť Jankovi Slovenskému v Amerike.

Čulenov sloh je jadrný. Kompozícia plynulá. Je to typická Čulenova práca, na aké sme boli navyknutí už celých 20 rokov. Poznove prispel bohatou hrivnou na poli priekopníckej dejepisnej literatúry a slovenská kultúrna história zaradí knihu Janko Slovenský medzi základné práce svojho druhu.

Skromná úprava knihy je akoby výraznou bodkou za ťažkým životom a tragickým skonom Janka Slovenského. Čulen vydal knihu primerane svojim exulantským možnostiam. O to viac si ju načim ceniť a tešiť sa, že slovenský súčasný spisovateľ v exile, keď chce, nájde si podmienky a spôsoby vydávania svojich diel.

Kniha Janko Slovenský mala vyjsť po pravde a z úcty k zakladateľovi prvých slovenských novín v Amerike na území Spojených štátov. Tým, že ju vydal Kanadský Slovák, sa zdôrazňuje spolupatričnosť Slovákov na americkom kontinente, bo i Janko Slovenský určil svoj časopis aj pre kanadských Slovákov.

Jozef Paučo

MATKA KRÁSNEHO MILOVANIA. Pri Sedembolestnej vo Valparaiso, Ind. Mikuláš Šprinc. Slovenskí františkáni. Valparaiso, Indiana: 1954. Str. 139. $1.00.

Šprincova kniha Matka krásneho milovania je zbierkou rozjímaní pri jaskyni Sedembolestnej vo Valparaiso, Indiana. Túto jaskyňu postavili slovenskí františkáni pred 25 rokmi na počesť Sedembolestnej Patrónky Slovenska. Básnik M. Šprinc v krásnom zátiší jaskyne vyspieval svoje chvály Matke Božej a sv. Františkovi, ktorých pamätníky sa tu nachádzajú.

Za svojho pobytu vo Valparaiso v lete 1954 autor svojím básnickým okom vnímal krásy tohto posvätného mariánskeho miesta a zvečnil ich vo svojich básňach v próze. Kaplnky, sochy, stromy, vtáčky, kvety, motýle posvätného prostredia — to všetko inšpirovalo básnika k hlbokým meditáciám.

Valparaiská jaskyňa je miestom Sedembolestnej. Na prvom mieste o nej uvažuje básnik. Jej spieva chvály a prednáša svoje vzdychy a modlitby. Vo Valparaiso cíti sa poet ako pri Sedembolestnej v Šaštíne. Kráča krížovou cestou Sedembolestnej — Kráľovnej mučeníkov. Pri lurdskej jaskyni kochá sa v Nepoškvrnenej očami sv. Bernadetty a jej ústami ju zvelebuje. Pri sochách sv. Františka rozjíma o tomto svätom poetovi a o príklade, ktorý dal ľudstvu.

Šprinc je vyhnanec z vlasti, človek bez domova, nevítaný "príšelec". Táto trpká skutočnosť stigmatizuje jeho valparaiské rozjímania a dáva im osobitnú hodnotu a krásu. Rozjímanie o úteku do Egypta, o druhom meči Sedembolestnej, o Matke všetkých vyhnancov, je azda najkrajšie zo všetkých. Prekrásne sú i meditácie o sv. Františkovi, o tomto dobrovoľnom vyhnancovi, básnikovi a pútnikovi večnosti.

Šprinc je slovenským pevcom, ktorý vo svojom srdci nosí, ako sám priznáva, horkosť a bolesť celého národa. Prosí vrúcne Matku Božiu za trpiaci národ, prosí v mene umučeného národa slovenského.

Šprincova kniha je plná hlbokých postrehov o živote i o smrti človeka, o slovenskom národe, o jeho trpkej minulosti, krutej prítomnosti i nádejách do budúcnosti.

Dielko M. Šprinca je krásnym a hodnotným čítaním. Nie je to však iba kniha poézie pre náročných čitateľov, ktorí vychutnajú a ocenia krásu Šprincovej básnickej dikcie. Myšlienkami M. Šprinca sa obohatí každý pozorný čitateľ. Srdciam prostého slovenského ľudu v Amerike a inde po svete bude sa kniha Šprincova prihovárať vrúcnosťou náboženského citu, ktorý z celej knihy vanie.

Kniha M. Šrinca bola napísaná v mariánskom roku, keď v slobodných krajinách katolíci usporadúvali slávnosti a mohutné púte na počesť Matky Božej, keď vydávali krásne knihy a pamätnice o Panne Márii. Slováci pod komunistickým jarmom nemohli sa zúčastniť na týchto mariánskych oslavách. V mariánskom roku Slováci pod Tatrami prechádzali iba novou štáciou svojej krížovej cesty. Svojej Patrónke mohli obetovať v mariánskom roku iba veniec uvitý z kvetov utrpenia, ako básnik v knihe hovorí. Šprincova kniha Matka krásneho milovania je dôstojným mariánskym holdom Slovákov, či to tých vo svete alebo trpiacich doma. Slováci primeraným spôsobom splácajú ňou daň úcty svojej Patrónke v mariánskom roku.

Ku koncu svojej knihy autor hovorí, že chcel ovenčiť čelo Sedembolestnej veľkým vencom ruží; nakoniec po napísaní dielka vraj zistil, hovorí vo svojej skromnosti básnik, že má pre Matku Božiu v rukách iba niekoľko poľných kvetov. No ja som presvedčený, že básnik plne dosiahol svojho cieľa, že naozaj uvil prekrásny veniec z voňavých ruží na čelo Sedembolestnej našej Patrónky.

Pekný predslov ku knižke napísal poet Msgr. M. Mlynarovič, ktorý žije medzi slovenskými františkánmi vo Valparaiso, Indiana.

T. Zúbek

ZA SVETLOM. Rudolf Dilong. Buenos Aires: Dorego a E. Skrzentova. 1954. Str. 80. Do tlače prichystal Dr. Stanislav Mečiar. Kresba na obálke od Karola Oravského.

Ako svojho času na Slovensku, tak i v zahraničí, Rudolf Dilong nás neprestáva presvedčovať, že je básnik prolyfický a verzatílny. Čo do počtu básnických zbierok nevyrovná sa mu ani jeden zo žijúcich slovenských básnikov a obdivuhod-

ná je aj jeho schopnosť stotožniť sa s celkom protikladnými formami básnického prejavu a tvoriť súčasne vo viacerých štýloch. Pri tom všetkom základnou témou jeho tvorby ostáva osobný, individuálny zážitok, ktorý cítime za každou jeho vetou a za každým obrazom.

Jeho nová zbierka básní, ktorej dal skromný a tradične znejúci názov Za svetlom, je na jednej strane pokusom o syntézu rozličných štýlov, ktoré sme stretali v jeho doterajšej tvorbe, na druhej strane dôrazom výbušného, emocionálneho rázu jeho básnického výrazu. Je to iste i preto, že zaradil do nej básne z rozličných časových období, od 1945 počnúc. Preto takmer pobáda kritika, aby zvážil jednotlivé fázy jeho básnického vývoja a presne vymedzil ich osobitnosť a význam.

Tón prvej časti "Zastávky" súvisí ešte s hudobným ustrojením Mojej krvi, no fantázia je spútanejšia a obrazy konkrétnejšie. Báseň nie je už príležitosťou k lyrickej extáze, stáva sa celkom, ktorý má logickú konštrukciu. Básnik neprestáva myslieť v obrazoch, čo je konečne jeho privilégiom (a podľa Šaldu aj typickým znakom každého veľkého básnika), ale takmer bez námahy sledujeme pochod jeho myšlienok a s nadšením prijímame jeho úsilie o vedomú, zodpovednú básnickú architektúru. Kto pozná lyrický naturel Dilongov, ani na chvíľu pritom neuverí, že by tu šlo o nejaký intelektualizmus. Básnik sa nevzdal slobody, ale vie, kam kráča a čo chce dosiahnuť. Ozrejmí nám to najlepšie skupina obrazov z básne "Spomienka na hory".

Snáď vetrík zlatý poduje / a oči zvonku sklopí mi,
v tej chvíli sdrce sa mi otvára, / ako keď rána idú ku nám. (Str. 13)

Toto lyrické dekórum je úvodom k základnej myšlienke básne:

a môj hlas túlavý, / zdá sa mi, hladí chladnú zem. (Str.13)

Ďalšia skupina obrazov

keď muškáty mi zhasly nad horami.
Jak plachta ľanová tam kdesi veje nebo
z umrlčej plachty mojej matere (Str. 13)

rozvádza a podopiera ústrednú myšlienku. A nie je bez dôležitosti pre pochopenie Dilonga, že aj základná myšlienka je vyjadrená metaforou.

Dar básnického videnia a obrazového ozrejmovania vinie sa Dilongovou tvorbou od jeho prvej zbierky. A teraz, keď jeho tvorba vrcholí a Dilong tvorí najkrajšie svoje básne, i vedenie je najintenzívnejšie. Hľa, ako proste, ale efektne zachytí napríklad Koloseum:

Spíš v mori vekov, starý Leviatan, / a prežúvaš tŕň času ústami. (Str. 21)

Alebo táto otázka, ktorá vyniká aj hudobnou lahodnosťou:

Je útulok môj tu, či kdesi v pene lún? (Str. 27)

K takejto dokonalosti je potrebné celoživotné básnické hľadanie. Nie je to ani ovocie mladíckeho zápalu ani náhody.

Časti "V hmlách" a "Prosíme ju" predstavujú nám Dilonga ako básnika takmer tradičného. Priam nás nútia uvedomiť si, že Dilong stojí vekovým rozpätím bližšie k "poézii baťkov" ako my ostatní, ktorí sme mladší o celú generáciu. Veď vlastne celá jeho tvorba bola v podstate reakciou na poéziu "starých", ktorú na rozdiel od literárnej histórie on ako básnik nikdy nemohol omilostiť. Je zvláštne, že k týmto typom básnického prejavu prikláňa sa len v národných a náboženských básňach, i to nie vždy, a jeho osobná lyrika stojí stranou od tohto prúdu. Aj tu prebleskne občas typický dilongovský postoj k skutočnosti a slovo sa oslobodí. Len jednu ukážku:

Lenže i klinček poľný   i škovran spievajúci
živí sa z dlaní Božích,   a človek vzdá sa slnka, dažďa,
i tvojej sýpky, Bože, / a sám chce stvoriť svety žírne. (Str. 47)

Posledná časť "Za svetlom", podľa ktorej sa volá celá zbierka, nelíši sa po formálnej stránke od časti "Zastávky", ale výraz je tradičnejší, tón pochmúrnejší;

pocit existencie sa mení na slzu. Niektoré z básní majú až klasickú precíznosť, ktorá nám pripomína vyrovnaný svet gréckych básnikov:

Boh pomazal ťa svetlom na riasy,
najstarší prievozník, čo brehy spájaš.
Potom sa zabelejú tamtie končiny,
kde chlieb sa v ústach chlebom stane. (Str. 73)

Dilong je básnik prisirokého rozpätia, aby sme mohli povedať, že je v tejto zbierke celý. No sú tu iste mnohé z jeho najlepších vecí. Radujeme sa tomu aj preto, lebo tvorí hodnoty v tom čase, keď úplne zjalovela poézia jeho niekdajšieho spolupútnika Hlbinu, ktorého básnický fond sa takmer úplne vyčerpal a ktorý dnes píše v stave neuveriteľnej zmeravelosti. No Dilong bol vždy básnik, ktorý nás zahŕňal všelijakými prekvapeniami. Mohli ste odmietnuť celé jeho zbierky a vyčítať mu všeličo, ale celého Dilonga nik nemohol odbaviť kývnutím ruky. Je jedným z najväčších renovátorov slovenského básnického výrazu, lebo mu nikdy nechýbala literárna odvaha a poézia bola dušou jeho osobnosti.

Karol Strmeň

(Poznámka red.: O recenziu tejto básnickej zbierky požiadal som Dr. Stanislava Mečiara, bývalého redaktora Slovenských pohľadov, hneď ako som ju dostal, čo je už hodne dávno. Ďalšie otáľanie veci by iste neosožilo, a preto rád uverejňujem i recenziu od K. Strmeňa.)

THE DELIVERANCE OF SISTER CECILIA. The thrilling story of a heroic Nun and her escape from the Communists, as told to William Brinkley. Farrar, Strauss & Young Co. New York: 1954. Pp. 360. $3.75.

Do Ameriky dostali sa tisíce ľudí, ktorým podaril sa útek z rozličných krajín spoza železnej opony. Amerika všetkých prijala a všetkým dala podmienky nového života. Z času na čas prišiel do Ameriky jednotlivec alebo skupina ľudí, ktorých útek spoza železnej opony bol spojený alebo s veľkým nebezpečenstvom, alebo s neobvyklým dobrodružstvom. Takýmto zvláštnym prípadom venovala americká tlač mnoho pozornosti. Hrdinami takýchto senzácií boli obyčajne vojaci, letci a ľudia takého zamestnania, pri ktorom vyžaduje sa mužná odvaha. Podobné senzácie chytro pominuli. Po prvý raz sa stalo, že spoza železnej opony ušla rehoľná sestra. Bola to slovenská sestra Cecília, ktorá na začiatku roku 1954 prišla do Spojených štátov.

Prípad sestry Cecílie vyvolal v celej Amerike ozvenu, ktorá predstihla všetky doterajšie senzácie. Okrem tej skutočnosti, že išlo o skromnú a jednoduchú rehoľníčku, ktorá prežila nebezpečné dobrodružstvá, zavážila v tomto prípade aj iná vec. Ukázalo sa, že slovenská sestra má neobyčajný rozprávačský talent a vedela o svojich skúsenostiach a zážitkoch hovoriť takým živým a presvedčivým spôsobom, ktorý sám o sebe vzbudil pozornosť. Hoci nevedela po anglicky a musela na otázky zvedavých amerických novinárov odpovedať pomocou tlmočníka, bystrí reportéri ihneď zbadali, že sestra Cecília nielen má čo povedať, ale že i vie svoje osobné príbehy predstaviť tak, aby sa stali napínavým čítaním. Zbadal to najmä člen redakcie veľkého amerického týždenníka Life William Brinkley, ktorý svoje literárne schopnosti dokázal i samostatnou tvorbou. Svoju pohotovosť a svoj prenikavý zmysel pre pochopenie životných skutočností a ľudských osudov potvrdil i pri literárnom stvárnení udalostí, ktoré mu rozpovedala sestra Cecília. Rozprávačské umenie našlo vo W. Brinkleym povolaného tlmočníka v literárnej forme. Čiastku svojich záznamov z rozhovoru so sestrou Cecíliou uverejnil v čísle Life-u zo 17. mája 1954 a potom v novembri toho istého roku vydal celý spracovaný zápis v knihe. Po rozruchu, aký vyvolal článok v Life, prvé vydanie sa za mesiac minulo a už pred koncom roku 1954 vyšla v druhom vydaní.

Kniha The Deliverance of Sister Cecilia je spoločným dielom sestry Cecílie i Williama Brinkley-ho. Od sestry Cecílie pochádza nielen obsah knihy, ale i forma, akou sú jednotlivé udalosti, zážitky a osoby predstavené. W. Brinkley vedel, aké otázky má sestre Cecílii klásť, lebo vedel, čo môže amerického čitateľa zaujímať. Jeho zásluhou je i to, že usiloval sa verne reprodukovať i spôsob, akým sestra Cecília hovorila a ako sa v jednotlivých prípadoch vyjadrovala. Práve preto, že v anglickom texte W. Brinkleyho priamo cítiť hovor slovenskej sestry, má kniha silu úprimnej bezprostrednosti.

Sestra Cecília sa vlastne ani nestarala o to, čo urobí W. Brinkley s materiálom, ktorý v tomto rozhovore od nej získa. Odpovedala na jeho otázky a rozprávala mu o všetkom, na čo bol zvedavý. Ak chcel trpezlivo počúvať, rozpovedala mu svoje skúsenosti a osobné zážitky so všetkými charakteristickými podrobnosťami. Rozprávala s takou prostorekou úprimnosťou, s akou hovoria ľudia, ktorí ani čo tajiť ani čo skresľovať alebo vymýšľať nemajú, a ktorým sa uľaví, keď môžu pred niekym otvoriť srdce a povedať všetko, čo ich bolí.

Mnoho bolo toho, čo bolelo sestru Cecíliu. Mala nielen svoje bolesti, ale prežívala i utrpenie svojho národa. Keď sa o týchto krivdách a útrapách slovenského národa rozvravela, cítila, že hovorí za všetkých svojich bratov a sestry, ktorí trpia a musia mlčať.

Keď sa William Brinkley presvedčil, že v osobných zážitkoch tejto rehoľnej sestry odzrkadľuje sa osud celého Slovenska, spútaného v okovách ľudovej demokracie, a keď nadobudol dojem, že v slovách sestry Cecílie ozýva sa hlas všetkých jej rodných bratov a sestier, chcel poznať aj jej životné osudy, aby tým lepšie poznal a predstavil prostredie, z ktorého ona sama vyrástla. Život sestry Cecílie bol preň obrazom života celého Slovenska, ktoré rástlo zo svojich vlastných tradícií, má svoju vlastnú tvárnosť a má i svoje vlastné túžby. Takýmto spôsobom našiel W. Brinkley i prameň, z ktorého vyviera nezmieriteľný odpor Slovákov ku všetkému, čo prináša komunizmus, slovenskej povahe a slovenskému životu cudzí a nepriateľný. Z toho, čo sestra Cecília rozpovedala o rokoch svojej mladosti, čitateľ môže si utvoriť spoľahlivú predstavu o slovenskej dedine, o živote slovenského ľudu a o mravnej sile slovenského národa, ktorý bez zrady seba samého nemôže sa zmieriť s takými náukami a s takými životnými formami, aké Slovákom nanucuje komunizmus. Keď má čitateľ takúto predstavu o Slovensku, ľahšie pochopí celú tragédiu, ktorá túto krajinu zastihla a ktorú tak hlboko so svojím národom prežívala sestra Cecília. Potom mu bude jasné i to, prečo Slováci tak hrdinsky vzdorujú komunizmu a prečo sa chcú toho neznesiteľného jarma zbaviť.

Sestra Cecília predstavila americkému spisovateľovi celý rad osôb, ktoré vynikajú vlastnosťami skutočných hrdinov. Sú to nielen rehoľné sestry, kňazi, klerici, učitelia, lekári, úradníci a úradníčky a študenti, ale i jednoduchí slovenskí sedliaci, obyčajné slovenské ženy, mládenci i dievčatá, ba i starenky, ktorí svojím hrdinským postojom i svojimi činmi získali si obdiv W. Brinkleyho, takže práve im venoval túto knihu. Postavy, s ktorými sa v jednotlivých kapitolách tejto knihy stretáme, v novom svetle predstavujú slovenský národ. Tieto postavy nie sú románovými figurami, ktoré tvorí fantázia spisovateľa. To sú ľudia každodenného života, ako ich videla, poznala a zobrazila sestra Cecília.

A takouto hrdinskou postavou mimovoľne stala sa i sama sestra Cecília. Nielen preto, že mala priamu účasť na práci, ktorá bola spojená s nebezpečenstvom a vyžadovala i odvahu a obetavosť,ale i preto, že umožnila americkému spisovateľovi W. Brinkleymu napísať túto naozaj pravdivú, neobyčajne pútavú a skutočne krásnu knihu.

K akému druhu literárnej tvorby táto kniha patrí, to ani nie je dôležité. Má okrem zaujímavého, často napínavého, miestami priam vzrušujúceho a vždy pravdivého obsahu všetky vlastnosti vážnej literárnej práce a preto našla veľkú ozvenu v širokých kruhoch čitateľov.

Kniha The Deliverance of Sister Cecilia rozhodne nie je dielom propagačným. Sestra Cecília pokladala si za povinnosť vydať svedectvo o pravde a

William Brinkley nemal záujem na tom, aby robil hocijakú propagandu, ktorá by toto dielo mohla znehodnotiť. Práve preto stala sa táto kniha najúčinnejšou propagandou Slovenska.

Osobitné poslanie môže splniť v mladších pokoleniach Amerikanov slovenského pôvodu. Ťažko ich bolo presvedčovať o tom, že k svojmu slovenskému pôvodu môžu sa vždy s pocitom hrdosti hlásiť. Takéto hrdé sebavedomie môže v nich vzbudiť kniha The Deliverance of Sister Cecilia.

F. Hrušovský

THE INTERNATIONAL ASPECT OF THE SLOVAK QUESTION. By Ferdinand Durcansky. Edited by Slovak Liberation Committee, 1379 York Avenue, New York: 1954. Pp. 35.

K početným publikáciám politicko-diplomatického charakteru, ktoré prof. Dr. Ferdinand Ďurčanský vydal za posledných desať rokov, pribudla i táto v anglickom, nemeckom a slovenskom jazyku. Rozbor slovenskej otázky z hľadiska medzinárodného práva a medzinárodnej politiky v našoml doterajšom predkladaní a obhajovaní práva Slovákov na samostatnosť alebo chýbal, alebo bol sporadicky a neúplný. V tomto zmysle autor zapĺňuje do istej miery dôležitú medzeru.

Po jazykovej stránke je táto publikácia najlepšou z dosiaľ autorom vydaných úvah a memoránd, ktoré sa jej obsahom značne podobajú. Autorova znalosť cudzojazyčnej literatúry o Slovákoch a Slovensku je úctyhodná.

jk

LITERÁRNY ALMANACH SLOVÁKA V AMERIKE. Ján Okáľ (redaktor). 1955. Vydal: Slovák v Amerike, Whiting, Ind., 2006 Schrage Ave. Str. 154.

Prvé dva zväzky tohto Almanachu vyšli r. 1953 a 1954. Ako po minulé roky, i v tomto ročníku 1955 podarilo sa redaktorovi zhromaždiť cenný materiál od slovenských autorov, žijúcich v mnohých krajinách slobodného sveta. Almanach tohto roku prináša pozoruhodné úvahy a články od prof. Dr. Ferdinanda Ďurčanského, Dr. Jozefa Mikuša, Dr. Jozefa Kirschbauma, Dr. Stanislava Mečiara, Dr. Jozefa Papina, Dr. Mariána Dafčíka, Konštantína Čulena, Štefana J. Paličkára, MuDr. Šimona Šprteľa, Rev. Jána J. Lacha, Jána Okáľa a iných. Osobitnej zmienky zasluží si uverejnenie poslednej rádiovej reči prezidenta-mučeníka Dr. Jozefa Tisu, ktorú povedal už vo vyhnanstve z Rakúska na tému: "Za Boha, za národ, za samostatný Slovenský štát." I keď podnetné, jednako diskutibilnej povahy sú články redaktora Jána Okáľa o "Kultúrnej práci v diaspóre" a príspevok Dr. Stanislava Mečiara "Literárne tradície", v ktorom by sa bolo žiadalo triezvo rozobrať našu exilnú literárnu skutočnosť a menej sa venovať rapsodickým uprílišňovaniam o príchode slovenského génia v zahraničí. Ináč sú to cenné dokumenty myslenia slovenských literárnych kritikov v zahraničí roku Pána 1954.

Novelami a rozprávkami prispeli Msgr. Miloš K. Mlynarovič, Ján Doránsky, Ľudo Bešeňovský, Ján Kollár, Július Šteffkovič a Rudolf Kalenčík. Básňami Andrej Žarnov, Rudolf Dilong, Miloš K. Mlynarovič, Mikuláš Šprinc, Ľudo Bešeňovský, Ján Okáľ, Ján Doránsky a iní. Karol Strmeň uverejňuje dlhší preklad básne "Noc" od Charlesa Péguyho. Z básnikov tohto roku chýba Maruša Jusková, ktorej svieže básne sme obdivovali v Almanachu minulého roku.

Nie je ľahkou úlohou pre redaktora zostaviť taký literárny almanach, ktorý by vyhovoval i literárne menej náročným čitateľom, ale zarovno aj náročným konzumentom slovenskej literárnej tvorby za hranicami Slovenska. Na toto úskalie narazí každý v zahraničí, kto chce jednou ranou zabiť dve muchy. No napriek všetkým podobným ťažkostiam Literárny Almanach Slováka v Amerike plnil svoje poslanie veľmi úspešne za posledné tri roky. Úprimne sa treba tešiť každému dobrému tlačenému slovenskému slovu v zahraničí, lebo každé je prejavom žijúceho a tvoriaceho ducha národa. Ale bolo by treba vari uvážiť, či z ekonomických dô-

vodov nebolo by jednako lepšie literárnu tvorbu vyššej úrovne skoncentrovať v časopise pre slovenskú kultúru, a pre tých, ktorí majú radšej ľahšie veci, zostaviť zborník dobrého, poučného a zaujímavého čítania. Kto vie, aké ťažkosti finančné i organizačné sú spojené s vydaním slovenskej knihy v zahraničí, bude úprimne obdivovať i redaktora tohto Almanachu, i jeho vydavateľa.

mš

KALENDÁR JEDNOTA. F. A. HROBÁK (redaktor). 1955. Vydala: Prvá Katolícka Slovenská Jednota, Middletown, Pa. Str. 256.

KALENDÁR KANADSKEJ SLOVENSKEJ LIGY. Konštantín Čulen (redaktor). 1955. Vydala: Kanadská Slovenská Liga, Winnipeg, Man. Str. 176.

Keď literárny historik bude raz písať dejiny slovenskej literatúry, nebude sa môcť zaobísť bez kalendárov, ktoré vydávali zahraniční Slováci. A najmä v období po r. 1945 zistí, že nie sú kalendáre ako kalendáre. Čo sa literatúry týka, už samo meno kalendár má istú pejoratívnu príchuť. Hovorí sa často s opovržením o kalendárovej literatúre. No nebude to celkom pravdou v prípade kalendárov, ktoré vydávali americkí alebo kanadskí Slováci. Nakoľko nebolo iných publikačných možností, do týchto kalendárov prispievali autori, ktorých príspevky boli by sa ľahko zniesli aj v náročných literárnych časopisoch. Netreba zabúdať, že napr. od r. 1945 v takom Kalendári Jednoty zjavovali sa príspevky veľmi známych a literárne oceňovaných slovenských autorov, pre ktorých či už americkí alebo kanadskí Slováci boli jedinými slovenskými čitateľmi. Zaužívané meno kalendár nijako neznižovalo úroveň ich príspevkov, ba naopak, mená týchto slovenských autorov zvyšovali úroveň týchto kalendárov. Kto bude chcieť ísť po stopách slovenskej literárnej tvorby v exile, bude musieť nevyhnutne siahnuť ku kalendárom a nájde v nich veľmi spoľahlivé zrkadlo na posúdenie tvorivosti slovenských spisovateľov v zahraničí.

Tento obsahove veľmi bohatý Kalendár Jednoty, 1955 je tým cennejší, že je venovaný storočnici Rev. Štefana Furdeka; že je prvým dôstojným zhodnotením života a diela tohto slovenského rodoľuba, spisovateľa a organizátora amerických Slovákov, ktorého účinkovanie zvŕtlo úplne osud zahraničných Slovákov; z ktorého génia ešte aj dnes žijú a tvoria. Popri iných hodnotách tento kalendár Jednoty má aj svoju historickú cenu; a to práve pre príspevky ľudí, ktorí sa ešte na osobnosť a účinkovanie Rev. Štefana Furdeka pamätajú.

Treba len vítať myšlienku Konštantína Čulena, že po svojom príchode do redakcie Kanadského Slováka začal každoročne uverejňovať aj Kalendár Kanadskej Slovenskej Ligy. Odhliadnuc od čitateľských potrieb kanadských Slovákov, na vec treba hľadieť jednoducho tak, že všetky tie cenné príspevky, ktoré boli uverejňované za tri roky v tomto kalendári, pravdepodobne neboli by inác uzreli svetlo sveta. Obyčajne sa hovorí, že menej je dakedy viac, ale v prípade kalendárov Kanadskej Slovenskej Ligy viac je jednoducho viac. V tomto ročníku nielen že je hodne cenných príspevkov z hľadiska sociálnej i národnej histórie kanadských Slovákov, ale je tam hodne vecí, ktoré majú i svoju výslovne literárnu a umeleckú hodnotu. Osobitne hodno spomenúť napríklad nezabudnuteľný portrét generála Timoteja Ištóka, slovenského národného hrdinu, ktorého bratislavská vláda odstrelila, ale ktorý svieti budúcim slovenským pokoleniam ako nehasnúci maják hrdinstva. Tento nezabudnuteľný portrét načrtol jeho spoluväzeň básnik Andrej Žarnov. Takisto zaujímavé sú ukážky z veršovanej drámy Joža Zvonára-Tieňa Ohne, ako aj básnické príspevky Cyrila Ondruša, Jána Doránskeho a iných. O význame Russica, o jeho prvom rektorovi P. Vendelínovi Javorkovi, S. J., blízkom priateľovi a spolupracovníkovi Andreja Hlinku píše minister Karol Sidor v článku, ktorý napísal ešte za svojho života v Ríme. Úhrne treba povedať i o tomto kalendári: čím viac miesta pre slovenské pero v zahraničí, tým lepšie.

mš

Zaznamenávame

BIBLIOGRAFIA MARIÁNSKEJ LITERATÚRY

University of Notre Dame podobrala sa v mariánskom roku 1954 na významný kultúrny podnik: zostaviť bibliografiu mariánskej literatúry, najmä spisov, ktoré sa v rozličnej súvislosti zaoberajú s otázkou Nepoškvrneného Počatia Panny Márie. Bibliografický zoznam literatúry, ktorá v reči latinskej vznikla na území Slovenska, alebo v reči slovenskej kdekoľvek, s usilovnosťou hodnou obdivu pripravoval P. Stanislav Polčín, S. J. v Ríme. Výsledkom jeho práce je Bibliographia de Immaculata Conceptione librorum et articulorum latine in territorio Slovakiae et Slovace ubivis publicatorum. Táto bibliografia má 32 strán a uvádza 300 čísel. Už suchý bibliografický zoznam tejto literatúry svedčí, aký živý bol mariánsky kult na Slovensku. Najstarší spis, ktorý je v Polčínovej bibliografii uvedený, pochádza z roku 1617. Do bohatých rozmerov rozrástla sa mariánska literatúra v reči latinskej v učených kruhoch trnavskej univerzity. Pomerne početné sú aj slovenské spisy, i keď tento zoznam nemožno pokladať za úplný.

Originál bibliografie, ako ju spracoval P. Stanislav Polčín, S. J., je majetkom University of Notre Dame, Notre Dame, Ind. Druhá kópia je uložená v archíve Slovenského ústavu pri opátstve sv. Andreja-Svorada v Cleveland, Ohio.

Slovenský ústav pri opátstve sv. Andreja-Svorada v Cleveland, Ohio, vedie kartotéku cudzojazyčných článkov o Slovensku a Slovákoch. Táto kartotéka bude mať pre výskum Slovenska a jeho života či už kultúrneho alebo politického neoceniteľný význam. Nielen pre cudzích záujemcov, ktorí hľadajú v Slovenskom ústave materiál o Slovensku, ale aj pre Slovákov samých. Správa Slovenského ústavu prosí preto všetkých Slovákov v šírom svete, ktorí by vedeli o takých cudzojazyčných článkoch, aby z nich jednu kópiu poslali do knižnice Slovenského ústavu (2900 East Boulevard, Cleveland 4, Ohio, USA).

Slovenský salezián Milan St. Ďurica preložil do taliančiny knihu: Dr. R. W. Hynek. L'ASPETTO FISICO DI GESU. Studio medico-religioso. Torino: 1954. Pp. 89.

ThDr. Štefan Náhalka prednášal na Medzinárodnom mariologickom kongrese v Ríme 26. októbra 1954 na tému "Nepoškvrnená v literatúre a v umení na Slovensku". Táto dobre dokumentovaná štúdia vysokej úrovne vyjde po taliansky v Acta Congressus. Jej slovenská kópia je v knižnici Slovenského ústavu v Cleveland, Ohio.

Richard Zgodava, pianista, americný Slovák vystúpil s Minneapolis Symphony Orchestra na Fifth Twilight Concert 9. januára 1955 v Cyrus Northrop Memorial Auditorium, University of Minnesota. Vystúpil ako sólista v Gerschwinovej Rhapsody in Blue, Opus 2. Richard Zgodava narodil sa zo slovenských rodičov v Minneapolis, Minn. Študoval hudbu na University of Minnesota. Po obdržaní Fulbright hudobného štipendia odchádza do Európy a zdokonaľnje sa v Londýne u slávneho pianistu Harolda Craxtona. Vystupuje na viacerých londýnskych koncertoch a získava si plné uznanie tamojšieho obecenstva. Po svojom návrate do Ameriky jeho záujem o operu prejavuje sa medziiným aj v tom, že doprevádza slávnych vokalistov, ako Ellabelle Davis a Claramae Turner.